

Zdravko Gavran

KAKO SU RUŠILI TUĐMANA

U Tuđmanovu znaku

Kad je riječ o političkim procesima koji su unatrag tri godine doveli do uspostave i punog međunarodnog priznanja hrvatske države, tada u prvom redu treba voditi računa o političkim snagama koje su postojale na hrvatskoj pozornici, te o pojedincima koji su na sve što se događalo imali presudan utjecaj. Među njima će ime dr. Franje Tuđmana, utemeljitelja i vođe Hrvatske demokratske zajednice te predsjednika Hrvatske u razdoblju njezina državnog ustanovljenja i međunarodnog priznanja, bez ikakve sumnje biti ono ime kojim će biti označeno i po kojem će naraštaji do konca svijeta pamtiti ovo razdoblje hrvatske povijesti.

Stoga je razumljivo i to da su se svi politički čimbenici, kako u Hrvatskoj i na teritoriju raspadajuće Jugoslavije, a isto tako i širom svijeta, od Washingtona do Moskve, i od Bonna do New Yorka i Pekinga, u razdoblju 1989.-1992. morali prema pojavi dr. Tuđmana nekako odnositi. Hrvatski povjesničar, general pa robijaš zbog hrvatstva u Titovoj Jugoslaviji, postao je za jedne kamen zaglavni, a za druge kamen spoticanja u stvaranju demokratske Hrvatske, ovisno o tome kako je tko tu buduću Hrvatsku zamišljao. Mnogi bi bili sretni da Tuđmana nije bilo, mnogi su se dugo nadali da će ga eliminirati iz političke igre, pokušavajući njemu i nacionalnom pokretu kojem je došao na čelo na različite načine oduzeti legitimitet, legalitet i bilo kakvu vjerodostojnost.

U odnosu prema imenu i pojavi dr. Tuđmana i Hrvatske demokratske zajednice, kojoj je on od početka bio na čelu, i za čije je utemeljenje najzaslužniji, prelamao se je u javnosti cijeli spektar političkih pogleda, strujanja i interesa. Prema njemu svatko je, *volens-nolens*, zauzeo određeno stajalište – od vodećih generala Jugoslavenske armije do vodećih stranaka, političkih čimbenika i istaknutih pojedinaca u Hrvatskoj i drugim republikama tadašnjeg SFRJ.

Ako bi se htjele sve, inače vrlo raznorodne, političke snage odnosno političke struje i orijentacije u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji koje su bile za Hrvatsku “zainteresirane” pojednostavljeno razvrstati, onda bi se moglo zaključiti da su godine 1989., kada je nastao HDZ, uz Tuđmanovu (hadezeovsku) postojale još dvije značajne političke opcije u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji: federalističko-unitarističke i velikosrpske snage, te stranke „hrvatske opcije“.

FEDERALISTIČKO-UNITARISTIČKE I VELIKOSRPSKE SNAGE

“Za sve vrijeme”, rekao je predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman u izvješću Saboru 28. prosinca 1991., “od uspostave demokratske vlasti u Hrvatskoj do donošenja Ustava Republike Hrvatske, a osobito od početka ove godine, neprestano nam je prijetila otvorena opasnost, pa i najveća pogibelj, od dogmatsko-komunističkih, jugo-unitarističkih i velikosrpsko-hegemonističkih snaga. One su djelovale odvojeno, ali su se i udruživale i sjedinjavale u protimbi svakoj hrvatskoj nacionalnoj i državotvornoj ideji, a pogotovu oživotvorenju državne suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske.

Vodeći računa o odnosima snaga u bivšoj SFRJ, a imajući na umu međunarodne čimbenike, s obzirom na političke prilike u Europi i u svijetu, mi smo i prije i nakon proglašenja našega Ustava, razboritom politikom, nudili političko rješenje jugoslavenske državne krize. Nudili smo nacrt saveza suverenih država, hotеći izbjeći žrtve krvoprolića i ratnog razračunavanja.

Nasuprot našim prijedlozima, na brojnim sastancima u Predsjedništvu SFRJ, i na sastancima predsjednika republika (odnosno predsjednika predsjedništva republika), da se samo mirnim i demokratskim putem mogu postići pravedna i trajna rješenja, nama je – najprije zbog pokušaja restauracije komunizma, a zatim radi ostvarenja ciljeva velikosrpske imperijalističke politike – nametnut rat s razarajućim posljedicama kakve ne pamtimo ni iz drugog svjetskog rata” ([vidi ovdje i na svim daljnjima mjestima na kojima nije označen izvor Tuđmanovih izjava, nego je označen riječju *isto*: Dr. Franjo Tuđman: *ZNA SE – HDZ u borbi za samostalnost Hrvatske*, Zagreb, 1992.).

Komunističke vlasti u Hrvatskoj svoj su “odgovor” na sve agresivniju velikosrpsku politiku Slobodana Miloševića našle u ideji “jugoslavenske sinteze”, iza koje je kao eksponent stajao onodobni šef Saveza komunista Hrvatske Stanko Stojčević, s cijelom lepezom kolega, od Ive Družića preko Celestina Sardelića do najliberalnijeg od njih, Drage Dimitrovića. Stojčević je u Beogradu imao moćnog zaštitnika Antu Markovića, odnosno golemi aparat jugo-režimskih snaga, koje su sve do pojave Slobodana Miloševića imale golemu političku i tvarnu moć. Tim je snagama glavna vrijednost bila Jugoslavija, a mislile su da će nju najbolje braniti i čuvati ako budu čuvale socijalizam, jednopartijski komunistički sustav, “bratstvo-jedinstvo”, pa i, makar formalne, republičke granice.

Sam Ante Marković bio je jugounitarist koji je htio Jugoslaviju očuvati čak i pod cijenu brisanja republičkih granica. Njegov je plan bio Jugoslaviju donekle demokratizirati, promičući pravo građana da, u prvom redu kao “Jugoslaveni”, odlučuju o “budućnosti zemlje”. Takvu orijentiranost htio je utvrditi time što će uz pomoć zapadnoga kapitala i puštajući drugim republikama i pokrajini Kosovo da i dalje žive dijelom na račun Hrvatske, kako ne bi bankrotirale, izvući “zemlju” iz dugogodišnje gospodarske krize. Njemu je, s jedne strane, lojalna bila i Partija i Armija, s druge strane imao je zapadnu, osobito američku, pa i njemačku potporu (Hans-Dietrich Genscher bio je kućni prijatelj Markovićeva ministra vanjskih poslova, po podrijetlu Hrvata, kao što je i Marković, Budimira Lončara). Marković s Miloševićem nije ulazio u sukobe, za prava saveznom politikom pljačkane Hrvatske nije se javno zauzimao, za Kosovo se nije brinuo, a s tadašnjim predstavnicima Slovenije, Bosne i Hercegovine i Makedonije uglavnom se dobro razumijevao.

S tim u svezi dr. Tuđman je, govoreći jednom prilikom o borbi Hrvatske za samostalnost, rekao: “Za svoju politiku nismo dugo vremena imali potpore niti u svim drugim republikama, niti u međunarodnim čimbenicima. (...) Mi nismo mogli računati na zaštitu i pomoć glavnih međunarodnih čimbenika, jer su oni svestrano podržavali reformski program Ante Markovića za održanje Jugoslavije. Za tu i takvu jugoslavensku politiku, a ne samo za memorandumsku velikosrpsku politiku, stvarna je i glavna opasnost bila hrvatska politika stvaranja samostalne i suverene Hrvatske” (iz Izvješća podnesenog Saboru 28. prosinca 1991., *isto*).

Jugoslavenski nacionalisti

U Hrvatskoj su na pozicijama takve politike, koja je bila izrazito antinacionalistička, osim kad je posrijedi bio jugoslavenski državotvorni nacionalizam, taj sljednik Orjune (Organizacija jugoslavenskih nacionalista), bila i skupina osoba okupljenih u UJDI-ju (Udruženje za

jugoslavensku demokratsku inicijativu), čiji su protagonisti bili dr. Branko Horvat (kojega je ujdijeovski orijentirani tjednik *Danas* svojedobno htio gotovo nasilu učiniti nobelovcem), dr. Žarko Puhovski i još nekolicina intelektualaca ljevičarske, praksisovske, unitarističke orijentacije. Oni su svoju “jugoslavensku inicijativu” htjeli proširiti po cijeloj Jugoslaviji, u čemu su imali samo djelomična i privremena uspjeha, a na osobite poteškoće naišli su u Beogradu, gdje je Milošević sve više učvršćivao svoju vlast, istodobno se, proklamiravši “pravo svih Srba da žive u jednoj državi”, obračunavajući s titoističkim ‘ustavobraniteljima’ (misli se na Ustav iz 1974.), avnojevcima i tzv. demokratskim jugoslavenima.

Sve jugoslavenski orijentirane snage, tj. snage za koje je kao država bila prihvatljiva, a to znači i željena, samo Jugoslavija, bile su potpuno isključive prema bilo kakvoj ideji suverenih nacionalnih država, osobito suverene ili čak samostalne hrvatske države (sintagmu “nezavisna hrvatska država” gotovo nitko nije se usuđivao javno niti izustiti). Iznova ustrojiti Jugoslaviju bio je cilj mnogih.

(Zanimljivo je da je godine 1989. dr. Slaven Letica, tada na sve strane hvaljen kao autor knjige *Četvrta Jugoslavija* u jednom od svojih nebrojenih napisa predlagao da se naziv države “SFRJ” što prije izmijeni u “SRJ” (Savezna Republika Jugoslavija). To se tada nije dogodilo, ali se dogodilo ove, 1992. godine, kada je Srbiju s adoptiranim pokrajinama Vojvodinom i Kosovom, udruženu sa Srbiji jedino preostalom Crnom Gorom, tako nazvao – Slobodan Milošević!)

Tri Jugo-opcije: Milošević – Kadijević – Marković

No, među jugoslavenski usmjerenim snagama postojale su ipak velike razlike. Velikosrpsko-hegemonistička struja, odana Miloševiću, mislila je prijetećim, pučističkim mitinzima, poput onoga u Titogradu i Novom Sadu, slomiti tzv. “republičke etatizme” i tako faktično ujediniti i podložiti sve republike, a republičke vlasti dovesti u isključivu orbitu Beograda. Milošević je htio, u skladu s Memorandumom SANU, očuvati Jugoslaviju, vjerojatno bez Slovenije, prekrojiti unutarnje granice tako da stvori veliku Srbiju sa zapadnom granicom od Virovitice do Karlobaga, a s južnom na Gevgeliji. Zagreb bi tada mogao “birati” hoće li dragovoljno, u skladu s “pravom naroda na samoodređenje do odcjepljenja”, ostati u tako uređenoj “Jugoslaviji” ili pak tako okljaštrenu Hrvatsku “separisati” od “Jugoslavije”.

Druga struja, jugo-komunistička, bliska generalima i admiralima, napose Kadijeviću, Brovetu i dijelu KOS-a [Kontraobavještajna služba JNA], vršila je političke, obavještajne i druge pritiske i igre, držeći da će tako “odvratiti” dezintegracijske snage od daljnjeg labavljenja federacije. Ta je struja, kao što se poslije i pokazalo, imala cijelo vrijeme u rukavu adut “vojne intervencije”, za kojim je više puta htjela posegnuti kao za krajnjim sredstvom, ali su ju međunarodne prilike (dokinuće komunističkih sustava u istočnoeuropskim zemljama, napose demokratski procesi u Sovjetskom Savezu te pad Ceausescua u Rumunjskoj koncem 1989., odnosno “Pustinjska oluja” protiv Iraka početkom 1991.) od toga najviše odvrćale. Ta je struja svoj politički izraz poslije našla u formiranju Saveza komunista – Pokreta za Jugoslaviju (SK-PJ).

Treća, integralno jugoslavenska, struja bila je “demokratsko-reformistička”, a svoj je politički izraz tražila u Savezu reformskih snaga Ante Markovića. Takvu koncepciju zastupali su svi

oni političari, intelektualci i državni službenici koji su shvatili da se Jugoslavija, s obzirom na jake dezintegracijske naboje i jačanje nacionalne svijesti kod svih naroda, može održati jedino ako se sačuva mir, te ako se povedu razgovori i pregovori u kojima bi svatko ponešto dobio, a od nečega odustao. Njihov cilj bila je nova nagodba jugoslavenskih naroda, u prvom redu nova hrvatsko-srpska nagodba pod kapom “društvenih reformi”, “demokratizacije”, “ljudskih prava” i “tržišne privrede”. Stoga su te snage nastojale potisnuti nacionalne i nacionalističke tendencije, podsmjehujući se nacionalnim svetinjama, veličajući nadnacionalni kozmopolitizam, “ekumenizam”, i promičući u medijima ideju “slobodnih i ravnopravnih pojedinaca”, “ljudskih prava i sloboda”, a osobito nudeći svijetle gospodarske perspektive i očekujući da će rješavanjem pitanja standarda i socijalnih problema radnika postići to da se ljudi ne okreću naciji, nego materijalnom napretku i potrošačkom mentalitetu, što bi omogućila reformirana i “demokratizirana” Jugoslavija.

Svim otvoreno jugoslavenski orijentiranim snagama Tuđman je, postavši čelnikom hrvatskog nacionalnog pokreta, bio trn u oku. Njegov politički program, u kojem se tako odlučno zastupao hrvatski nacionalni interes, rušio je antihrvatske izmišljotine i mitove, kako u domovini, tako i u svijetu, posebno srpske notorne laži o “milijun Srba pobijenih u Jasenovcu”, i uopće tešku optužbu o tobožnjoj genocidnosti hrvatskoga naroda. Tuđmanov program sve je više okupljao, izmirivao i mobilizirao hrvatski narod u domovini i širom svijeta, te je stoga bio rak-rana na biću jugoslavenske ideje, jer je ta ideja mogla živjeti samo u obrnutom odnosu: kao parazit ili kao udav na tijelu hrvatstva.

Puna usta “demokracije” – prazno srce Kroacije

I represivno očuvanje Jugoslavije vodilo bi u konačnici svome “demokratskom obratu”, tj. nakon što bi silom bila održana “jedinstvena Jugoslavija”, vjerojatno bi, pod zapadnim pritiscima, s vremenom došlo do “demokratizacije”. To je zacijelo bio razlog da je Marković ostajao na premijerskom mjestu sve dotle dok je bilo ikakvih izgleda da se slomi hrvatski otpor i pokori Hrvatska; nadajući se da će u konačnici maknuti i Miloševića te dovesti “mekšu” vojnu garnituru u vrh JNA, a što bi mu omogućilo, uz strane zajmove, da provede političke i gospodarske reforme, ublaži nezadovoljstvo “naroda”, nametne anacionalne koncepte budućnosti i time Jugoslaviju sačuva za vječnost.

Stoga je razumljivo da je u redovima hrvatskih nacionalnih snaga, u prvom redu u HDZ-u, vladala gotovo veća (dugoročna) bojazan od onih koji su inzistirali na pukoj nadnacionalnoj “demokraciji”, koji su “punim ustima demokracije” prikrivali srce prazno Kroacije, a puno Jugoslavije, nego od represivnih snaga. Pogotovu kad se uzme u obzir činjenica tko je sve najednom počeo propagirati “demokraciju”. Vjerovalo se naime da cijeli narod nikakva sila više ne može pokoriti, te da glavna pogibelj dolazi od onih mudrijih, koji bi Jugoslaviju htjeli obnoviti političkim putem, a takvih je i u Hrvatskoj bilo vrlo mnogo, premda su najčešće navlačili simpatične krinke, da ih se teže raspozna. Nacionalne snage stoga su u pravilu otklanjale vjeru u sva nastojanja da se pokuša stvoriti koalicija s tzv. demokratskim snagama u Srbiji, a protiv vladajućih komunista kojima je na čelu bio Milošević.

Da se treća Jugoslavija doista skrivala iz anacionalno shvaćene “demokracije”, može se potkrijepiti citatima brojnih izjava, poput ove koju je jedan od najdemokratskijih Srba dao ujesen 1989.: “Ja verujem da će se u budućnosti Jugoslavija ponovo ujediniti, i to kroz jednu demokratsku stranku. Ali – prethodno mora da se raspadne ova današnja Jugoslavija, koja nije demokratski utemeljena. (Mirko Kovač, u intervjuu omladinskom listu *Iskra*, Split/Zagreb, 16. listopada 1989.)“

S tim u svezi povjesničar Tuđman iznio je jednom prilikom sljedeću poučnu paralelu: “Pošto je došlo do hrvatsko-srpskog sporazuma, odnosno stvaranja Banovine Hrvatske, demokratska srpska opozicija, koja je dotad surađivala s hrvatskim nacionalnim pokretom, kaže knezu Pavlu: Zašto ste dali toliku autonomiju Hrvatima i toliki teritorij Banovini Hrvatskoj? Mi im nikad ne bismo toliko dali. (vidi Tuđmanov intervju *Startu* od 13. travnja 1991.)“

Stoga ništa dobro Tuđman nije očekivao za Hrvatsku od srpskih demokrata, niti se htio zavaravati mišlju širenom među intelektualnim krugovima po Hrvatskoj: da Hrvatska svoje nade treba polagati u jačanje demokracije u Srbiji, koje bi dovelo do rušenja Slobodana Miloševića. Tuđman je više puta znao reći da su “i karađorđevići i obrenovićevci, i srpski radikali i srpski demokrati, ma koliko se među sobom ‘klali’, uvijek bili i ostali ujedinjeni u jednoj, velikosrpskoj ideji”.

Nezaobilazni Šuvar

Među državotvorno-jugoslavenski orijentiranima bio je i dr. Stipe Šuvar, tadašnji član te predsjednik Predsjedništva CK SKJ [Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije]. No, za razliku od ujdijevske orijentacije, koja je naginjala spoju “demokratizacije” i jugoslavenstva, pa i uz cijenu brisanja ili zanemarivanja republičkih granica, Šuvar nije imao sluha za demokraciju, pogotovu ne za nacionalnu slobodu i suverenost, niti je bio za uvedbu višestranačkog političkog sustava. Bio je uvjereni Jugoslaven, premda doduše nije popuštao ni pod pritiscima da se ukinu, relativiziraju ili izmijene republičke granice (što bi bilo u prvom redu na štetu Hrvatske, s obzirom na kninski nacionalizam koji se već tada sve otvorenije podjarivao iz Beograda). Bio je komunist titoističko-avnojskoga kova, jer je u takvoj politici vjerojatno vidio jedini način očuvanja i općega i privatnoga “statusa quo”, a kao obrazovan čovjek vodio je brojne bojeve “protiv nacionalizma” i strašio nacije njima samima, tvrdeći da će “nacionalisti”, ako im se to dopusti, izazvati sukobe i krvoprolića te razbiti Jugoslaviju.

“U Jugoslaviji imaju šanse samo one političke partije koje će biti integrativne i zadržati ono što je naše revolucionarno nasljeđe. (...) Ako sadašnji Savez komunista ne bude sposoban za integrativnu ulogu, on će se raspasti. Ali, mi ćemo se onda boriti za novi SK, a Socijalistički savez će u svakom slučaju ostati”, ocjenjivao je Šuvar, potpuno pogrešno, “lijeve” perspektive koncem 1989. (“Politička borba vodit će se na socijalnom planu”, *Komunist*, 29. prosinca 1989.).

Kao takav, Šuvar je uživao veliko povjerenje u redovima tzv. Jugoslavenske narodne armije, osobito u očima generala Veljka Kadijevića, koji je čvrsto držao kormilo vojne sile u svojim rukama. I Šuvar i Kadjević popuštali su Miloševiću i činili ustupke kada ne bi bilo druge, valjda radi “mira u kući”. Poznato je da je za jednu sjednicu CK SKJ Šuvar bio najavio da će “popu [tj.

Miloševiću] reći pop, a bobu bob”, ali to ipak nije učinio, navodno pod pritiskom Kadijevića. Na početku kninske pobune Šuvar je opozvan kao predstavnik Hrvatske u Predsjedništvu SFRJ na izvanrednoj sjednici Sabora 24. kolovoza 1990., a na njegovo mjesto došao je Stipe Mesić. No Šuvar se definitivno “proslavio” kada je objavio feljton pod naslovom “Hrvatska kao božja država anno Domini 1991.”, u kojem, držeći se svojih starih, jedino njemu i sličnima omiljenih “tema”, piše da u Tuđmanovoj Hrvatskoj vladaju – hrvatski “nacionalizam” i posvemašnji “klerikalizam” (*Borba*, 28. studenoga – 4. prosinca 1991.). Bilo je to onih dana kada je Hrvatska bila suočena s gotovo totalnom agresijom JA [Jugoslavenska armija] i Srbije, i kad su neki pomišljali da se neće uspjeti obraniti.

General Kadijević sve je učinio da očuva Jugoslaviju, svim raspoloživim sredstvima, ali je “uspio” samo to da je zagazio u krvavi boj protiv hrvatskog naroda, dokraja posrbio “svoju” Jugoslavensku armiju te otišao u doživotni zločinački nemir praćen bijesnim i prezirnim pogledima onih koji su sve dotad iza njegovih leđa iščekivali da Armija spriječi raspad Jugoslavije, pokori “secesionističke” republike i omogući prekranje “unutrašnjih” granica u smislu stvaranja velike Srbije.

LIDERI I STRANKE “HRVATSKE OPCIJE”

U prvo doba i inicijalni HSLS (Hrvatski socijalno-liberalni savez), dok mu je predsjedao Slavko Goldstein (poslije je vodstvo preuzeo Dražen Budiša), a čiju je platformu izradio dr. Zvonko Lerotić, dok su ga najodlučnije zastupali Božo Kovačević, Vlado Gotovac, dr. Darko Bekić, dr. Franjo Zenko i nekolicina humanističkih intelektualaca, bio je s jedne strane blizak tzv. građanskoj orijentaciji UJDI-ja po propagiranom načelu “jedan čovjek – jedan glas”. Neki njegovi čelnici bili su usko povezani s tadašnjim vodstvom SSRNH (Socijalistički savez radnog naroda Hrvatske). No pojedini predstavnici HSLS-a, među kojima osobito dr. Zvonko Lerotić, isticali su republičko-hrvatsku usmjerenost (u sklopu tada jedino javno zamislivog ‘jugoslavenskog okvira’) i uopće nacionalni moment, a u HSLS-u bila je prilično izražena i antikomunistička orijentacija.

Goldstein: Nikakav kolektivitet, nego – pojedinac

Čelnik HSLS-a Slavko Goldstein u jednom je interviewu istaknuo: “U to vrijeme već se bio pojavio UJDI, koji u prvi plan stavlja revitalizaciju jugoslavenske ideje; čulo se o inicijativi HDZ-a, koja u prvi plan stavlja hrvatski nacionalni osjećaj. Smatrali smo da je u tim okolnostima važno pokrenuti inicijativu koja u prvome planu neće imati nikakvi kolektivitet – ni državu, ni naciju, ni klasu, ni partiju – već čovjeka pojedinca, sa svim njegovim pravima, duhovnima i političkima, koja podrazumijevaju i slobodu nacionalnog osjećaja i nacionalnu slobodu općenito. (*Start*, 27. svibnja 1989.)“

Poznato je da je osnivačkom skupu HSLŠ-a pozdravni brzojav, osim Milovana Đilasa, poslao i otac “nepostojećeg” Memoranduma SANU Dobrica Ćosić, izrazivši “uverenje da će inicijativa pospešiti demokratski razvoj našeg društva i humanizaciju hrvatsko-srpskih odnosa”. Kako su ti odnosi pod Ćosićevim pokroviteljstvom poslije i stvarno “humanizirani”, pokazala je povijest.

Ostale stranke i njihovi prvaci

Ostale političke snage koje su u Hrvatskoj tražile najprikladnije oblike svoga djelovanja primjerene novom dobu svoje su mjesto našle u cijelom spektru stranaka “hrvatske opcije”, među kojima je, od starijih, bio i Račanov reformirani SKH-SDP, pa i Mažarova Socijalistička stranka. No, najveći broj stranaka nastao je ili odjeljivanjem odnosno otpadništvom istaknutijih pojedinaca od Tuđmana i HDZ-a, ili pak utemeljivši se nasuprot ideji HDZ-a kao najšireg nacionalno-demokratskog pokreta.

Razumljivo je – kako pokazuje iskustvo svih komunističkih zemalja uoči prvih višestranačkih izbora – da su vlasti nastojale uz pomoć sebi lojalnih ljudi, ustanova, službi i posebnih društvenih skupina inicirati, utemeljiti ili poduprijeti što više stranaka, kako bi razmrville oporbenjački raspoloženo biračko tijelo. Isto tako nastojale su do određene mjere potpomoći slabije stranke, kako bi se glavnom suparniku oduzelo što više glasova, te kako bi komunističke, socijalističke i njima odane stranke dobile, makar relativno, najviše glasova. A budući da je u Hrvatskoj od početka bilo očito da će vladajućim snagama odnosno tadašnjem državno-političkom ustroju i Hrvatske i Jugoslavije glavni politički protivnik biti HDZ, to je i glavni udar bio usredotočen na njega.

Budući da su u Hrvatskoj po popisu pučanstva iz godine 1981. samo tri četvrtine građana bili Hrvati, trebalo je HDZ-u kontrirati najprije tako da od one preostale, nehrvatske jedne četvrtine nitko, a ponajmanje Srbi, ne dade povjerenje HDZ-u, a onda da se tročetvrtinska hrvatska većina rasloji i razdijeli na mnoštvo manjih stranaka. Pri tome se računalo da jedni (“razboritiji i oprezniji”) neće imati povjerenja u HDZ ako ga se prikaže odviše hrvatski tvrdim odnosno neoustaškim, jer biti i u primisli “na strani NDH [Nezavisna Država Hrvatska, 1941. – 1945.]” značilo je ući u područje mentalnoga zabrana i očekivati policijsko-sudski progon. Od hrabrijih i zahtjevnijih (tzv. desničara i radikala) očekivalo se da će izgubiti povjerenje u HDZ ako ga se prikaže premalo nacionalnim, u usporedbi s “nacionalnijima”, pa je nekim antihrvatima dobro došlo čak i to što je obnovljena stranka oca domovine Ante Starčevića, HSP (Hrvatske stranke prava), kojoj je na čelo došao i ondje, unatoč kasnijim prosvjedima pa i pobunama većeg dijela vodstva stranke, ostao Dobroslav Paraga.

Isto tako, velik se učinak očekivao od stalnog ponavljanja da su Tuđman i još neke istaknute ličnosti oko njega bivši Titovi generali i partizani, “antidemokrati” i “boljševici”, jer se znalo da su veliku dijelu naroda dozlogrdili komunisti i da mnogi jedva čekaju izbore samo zato da bi zbacili komuniste, i jer je u cijeloj Europi vladala antikomunistička psihoza, a ponegdje i histerija. Stoga je i dio ostalih stranaka, koje su u svakom slučaju bile “ljevičari” od HDZ-a, uporno isticao svoj antikomunizam na račun navodnog “sindroma boljševizma” u HDZ-u.

Za dio (starijih) građana i seljaka očekivalo se da će povjerenje dati obnovljenom HSS-u (Hrvatska seljačka stranka), pogotovu oni koji se sjećaju Stjepana Radića i štuju kult njegove tragične pogibije u beogradskoj skupštini. Utemeljeno je čak nekoliko radićevskih stranaka, koje su se borile za međusobni primat ili ujedinjenje, sve dok se nisu okupile, zbacile Čička i za predsjednika izabrale predratnog radićevca i otpalog hadezeovca (iz inicijativnog kruga) Dragu Stipca. No, to se dogodilo nakon izbora.

Od dijela vjernika, napose katolika, očekivalo se da će se prikloniti strankama koje ističu svoj konfesionalni, kršćanski profil. Od takvih stranaka osnovane su čak dvije demokršćanske (Lalić-Cesarova Hrvatska kršćanska demokratska stranka – HKDS i Hercegova Kršćanska demokratska stranka – KDS, koja se poslije utopila u HDZ) i jedna “katolička” (Šošićeva “Hrvatska katolička stranka”, čije se ime zbog crkvenih propisa nije moglo održati, pa je odmah izmijenjeno u “Hrvatska stranka”). U početku pak, ne samo nacionalnom, nego i kršćanskom strankom prikazivao se je osobito HDS (Hrvatska demokratska stranka), na čemu su ozbiljno radili braća dr. Marko i Vladimir Veselica te dr. Ante Vukasović i drugi čelnici. Bilo je još nekih novih stranaka i opcija, ali one su se pokazale zanemarivima. A pred izbore g. 1992. još jedan otpali iz HDZ-ove orbite (prvi ministar vanjskih poslova u HDZ-ovoj vladi g. 1990.), mr. Zdravko Mršić, utemeljio je Kršćansku narodnu stranku.

Izbor je ponuđen i pretpostavljenom “klasno svjesnom” radništvu, pa je niknula Socijaldemokratska stranka Hrvatske, koja je dosad iznjedrila samo jedno poznato ime – ime njezina predsjednika dr. Antuna Vujića, uz Željka Olujića, koji je u međuvremenu već davno napustio ideju socijaldemokracije videći da se ona na hrvatskom tlu pokazala više nego neprivlačnom. Tu su orijentaciju pokušali zauzeti i Račanovi komunisti, mijenjajući po drugi put svoje ime: najprije SKH u SKH-SDP (Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena), a zatim u SDP-SDP (Stranka demokratskih promjena – Socijaldemokratska partija).

Nedugo prije izbora, kad se vidjelo da svekolike stranke neće moći parirati HDZ-u, pompozno je promovirana Koalicija narodnog sporazuma, koja je okupljala nekolicinu stranaka i niz istaknutih, tzv. “nestranačkih ličnosti”, među kojima su bili dr. Savka Dabčević-Kučar, Miko Tripalo, Dragutin Haramija, Srećko Bijelić i drugi „prolječari“ iz 1971., sada okupljeni u obnovljenu Hrvatsku narodnu stranku (HNS). Njima se pridružio i stanovit broj istaknutih pojedinaca iz javnog, kulturnog i znanstvenog života, s ak. Ivanom Supekom na čelu, a iz Sjedinjenih Država potporu im je dao čelnik Hrvatskog narodnog vijeća dr. Mate Meštrović. No, ništa nije pomoglo, te je i Koalicija na svenarodnim izborima doživjela fiasco.

Čičak: Na jugocentrizam ne odgovaramo kroatocentrizmom

Govoreći o stranačkom životu u trenutku legalizacije utemeljenih stranaka, tadašnji predsjednik HSS-a Ivan Zvonimir Čičak u “velikom” interviewu za tada visokotiražni *Nedjeljni Vjesnik* rekao je: “Sa svim opozicijskim strankama imamo, kao i sve stranke međusobno, jako dobru suradnju. Zanimljivo je da je jedino Tuđmanova Hrvatska demokratska zajednica izuzetak, jer smatra da je ona jedina, dostatna, najveća, najljepša itd.” (Interview je objavljen pod naslovom “Na jugocentrizam ne odgovaramo kroatocentrizmom” u *Nedjeljnom Vjesniku* od 4. veljače 1990.).

Kao i mnogi drugi na mnogo drugih načina, i Čičak je pokušavao diskreditirati HDZ tako da od njega učini “bijelu vranu” u inače očito skladnu jatu i poju drugih ptica. Na novinarovu primjedbu da HDZ jest najveći, jer da ima oko 150.000 članova, Čičak uzvraća: “Padala je kiša u međuvremenu pa ih vjerojatno ima i malo više. Konačno, francuska Komunistička partija ima najviše članova, više nego sve ostale francuske partije, a na izborima dobiva sedam posto glasova. Naš stav, a mi smo osnovali oko pedeset ogranaka, u malim zaseocima kao što je Kalje u Žumberku, na dalmatinskim raseljenim otocima, u Lici, Istri itd. – jest da djelujemo s malim čovjekom, u malim sredinama, s malim jednostavnim programima na pitanjima telefona, vode, struje, cesta, formiranja malih industrijskih pogona koji će zaustavljati iseljavanje tako da napredak i industrija dođe k ljudima a ne da oni idu za njima. U tome je cijela filozofija naše politike.”

Aludirajući u nastavku interviewa na Tuđmana i HDZ, Čičak je ustvrdio: “Ono što Hrvatskoj danas treba, to je bezgeneralska demokracija. Demokracija sa što više stranaka. Ne treba joj miloševićevski politički obrazac s hrvatskim predznakom.” Zatim je nastavio: “Naime, ta nevješta kompilacija koju je HDZ pokušala izvesti gradeći svoj politički profil na Starčeviću, Radiću i avnojevskom titoizmu dolazi kraju. Jer HDS braće Veselice sve više se profilira kao starčevićanska stranka. HDZ-u dakle ne preostaje ništa drugo nego da bude ono što stvarno jest, politički i metodološki, a to je avnojevsko-titoistički staroboljševički, staropartijski model oblijepljen nacionalnim amblemima i zastavama.”

Čičak nije mogao (ili htio) zamisliti da bi takvu “čudovištu” od stranke narod mogao dati povjerenje. A usput mu na pamet nije padalo citirati prvu točku Programske deklaracije HDS-a, te tobože “starčevićanske stranke”, u kojoj se kaže da je njezinim pripadnicima „želja i cilj napredak Socijalističke Republike Hrvatske i SFRJ“. Uostalom, što drugo očekivati od čovjeka koji može – u situaciji kada se njegov narod nalazi suočen s prijetnjom najstrašnije, genocidne agresije – izjaviti: “Ja sam Hrvat, ali samo po rođenju, a ne po zanimanju i političkom uvjerenju; Moj cilj nije pjevanje pjesmica i vitlanje barjacima, već stvaranje slobodne države socijalnog blagostanja” (v. Čičkov interview objavljen pod naslovom “Protivnik zajapurenog hrvatstva”, *Borba*, 9. studenoga 1990.).

Tripalo: Ne smijemo riskirati

Teze slične Čičkovima iznosio je i iznenada “oživjeli” sedamdesetprvaš Miko Tripalo. On je uoči izbora, dok su komunisti još grčevito držali vlast i nadali se da će im većinski izborni zakon omogućiti da i s relativnom većinom postignu apsolutnu većinu u Saboru, i dok im je jedini ozbiljni suparnik bio HDZ, govoreći o Koaliciji narodnog sporazuma, izjavio: “Koalicija, međutim, ima i izrazito nepovjerenje prema HDZ. Smatram da bi za Hrvatsku bilo najgore ukoliko bi jedan komunistički totalitarizam kakav napuštamo, zamijenili sa hadezeovskim totalitarizmom. Takva opasnost realno postoji” (“Pobijedit će demokracija”, *Borba*, 17. travnja 1990.).

Istom prilikom Tripalo je rekao i sljedeće: “S Tuđmanom smo pregovarali oko ulaska u Koaliciju i on je to odbio vjerujući da je dovoljno jak da bi s ‘nekim sitnim strankama’ ušao u savez. Otvoreno nam je poručio da neće dozvoliti da mu kaplari vode politiku.” Istodobno, Tripalo je prema Anti Markoviću bio izrazito blagonaklon: “Osobno mislim da se Markoviću treba priznati reformska orijentacija na tržišnu privredu i višestranački sistem i to apsolutno treba podržati.

Činjenica je također da boljeg programa od njegovog nije bilo i zato je taj program dobio u Jugoslaviji apsolutnu podršku.”

U razgovoru za Radio Deutsche Welle, na dan predizbornog skupa Koalicije narodnog sporazuma održanog u Olimpijskoj dvorani u Münchenu, govoreći o “umjerenom kursu” Koalicije, Tripalo, parafrazirajući Savku Dabčević-Kučar, ističe: “Dakle, vrlo radikalne promjene, ali na jedan demokratski i miran način. Jer mi ne smijemo sada riskirati, izazvati neki građanski rat ili nekakve gužve u Jugoslaviji, jer onda bi demokracija opet izgubila bitku.” Nije, dakle, razlog Tripalove bojazni i zabrinutosti u tome što bi, opet, stradala Hrvatska i Hrvati, nego što bi bila poražena “demokracija”.

Dr. Antun Vujić, šef Socijaldemokratske stranke Hrvatske, tadašnje članice “Koalicije narodnog sporazuma”, izjavio je pred izbore: “Mislim da situacija nije tako katastrofalna kao što se misli. SK, koji je do sada bio jedina stranka na vlasti, u sebi objedinjava različite tendencije. Mogli ste primijetiti da je u Skupštini i na partijskim kongresima dolazilo do oštrih konfrontacija. Mi vjerujemo da će demokracija čak i umanjiti te napetosti. Jugoslavija se mora reformirati. Ovakva kakva jest dalje ne može. Sve što potiče njene reforme, pa u krajnjoj liniji i određeni krizni momenti unutar toga, vjerujem da su dobrodošli” (*Radio Deutsche Welle*, 11. travnja 1990.).

Antihadezeovska i antituđmanovska kampanja

Iz svega rečenoga razumljivo je da su dr. Tuđman i HDZ – koji su se uporno pozivali na ustavnu formulaciju da Jugoslavija nije nositelj suvereniteta, nego da su to republike odnosno narodi koji su se dragovoljno udružili, i koji stoga imaju “pravo na samoodređenje do odcjepljenja” – bili najprije prešućivani, a kad se to više nije moglo, onda najbezočnije ocrnjivani.

“Oni što nas iz hrvatskih redova napadaju”, istaknuo je dr. Tuđman na I. općem saboru HDZ-a, “zbog toga što smo postavili zahtjev za ‘teritorijalnom cjelinom hrvatskoga naroda u njezinim povijesnim i prirodnim granicama’ [misli se na zahtjev iz znamenitog Proglasa HDZ-a od 29. studenoga 1989.], dokazuju da ili nemaju pojma o povijesnim i geopolitičkim čimbenicima, što na dulje staze uvjetuju sudbinu pojedinih naroda, ili im do nje nije stalo. Okrivljujući nas da time izazivamo pogibelj građanskog rata, zaboravljaju da smo mi taj zahtjev postavili NAKON što su planovi o stvaranju Velike Srbije, u okviru ili izvan već narušene avnojske Jugoslavije, izneseni već i pred međunarodnu javnost, i to u doba raspada jaltskog i oblikovanja novog europskog poretka.”

Pripadnike hrvatskoga i drugih naroda strašilo se od početka time da Tuđman i HDZ “vode zemlju u katastrofu”, da hoće NDH, ustaštvo i fašizam, da su antikomunisti, antisemiti, da neće socijalizam ni Jugoslaviju, da neće demokraciju, da je Tuđman nemoguća osoba, autokrat i tome slično. Od Prištine pa do Ljubljane, a osobito u jugoslavenskim glasilima u Zagrebu, nije se o Tuđmanu i HDZ-u moglo u novinama pročitati ili na televiziji vidjeti mnogo toga korektnoga, a kamoli dobrog i pohvalnoga. Išlo se na to da se Tuđmanov HDZ pošto-poto ljudima prikaže kao djeci “baba-roga”. Kao što se u jugoslavenskim režimskim ili disidentskim medijima nije prije toga desetljećima moglo naći ama baš ništa dobro o kardinalu Stepincu, kamoli o poglavniku NDH Paveliću, tako se praktički u jugoslavenstvujušćim medijima teško moglo pročitati što pohvalno o Tuđmanu, osim u nekima, i to onda kada je isticao avnojska načela.

Dapače, Tuđmana se htjelo učiniti “nedemokratom”, “autokratom”, “fašistom”, “antisemitom”, “ustašom”... Jedne talijanske novine iz toga doba napisale su da je Tuđman “bivši fašistički general” (Što li bi tek napisale da je Tuđman stvarno bio ustaški ili domobranski, a ne partizanski general?!). Beogradski glavni politički tjednik *NIN*, donoseći nekoliko oštrih komentara i zastrašujućih ilustracija povodom netom održanog I. općeg sabora HDZ-a u “Lisinskom”, na naslovnoj je stranici, ponad ilustracije koja na crnoj podlozi prikazuje jaje što se raspucava u znaku kukastog križa, donio naslovnicu: “HDZ i NDH – Kuda vodi Tuđmanov program” (vidi *NIN* od 4. ožujka 1990.).

NIN se očito oglašio o ono što je dr. Tuđman s tim u svezi rekao na tom Saboru, održanom 24. veljače 1990. A rekao je: “Pobornici hegemonističko-unitarističkih ili jugoslavensko velikodržavnih shvaćanja vide u programskim ciljevima HDZ-a ništa drugo do zahtjeva za obnovom ustaške NDH. Pri tom zaboravljaju da NDH nije bila samo puka ‘kvislinška’ tvorba i ‘fašistički zločin’, već i izraz kako političkih težnji hrvatskog naroda za svojom samostalnom državom, tako i spoznaja međunarodnih čimbenika, a u ovom slučaju vlade Hitlerove Njemačke, koja je na ruševinama versailleskoga krojila ‘Novi europski poredak’, tih težnji Hrvatske i njenih geografskih granica. Prema tome, NDH nije predstavljala samo puki hir osovinskih sila, već je bila posljedak posve određenih povijesnih čimbenika.”

No u antihadezeovskoj i antituđmanovskoj kampanji, čiji su se akteri koristili najrazličitijim sredstvima s ciljem da se oslabi ili ocrni HDZ i njegovo vodstvo, vlasti i njezini prema javnosti okrenuti “informatori” pogriješili su svakako u jednome: Nisu shvatili da je narod tijekom dugih desetljeća “ispekao zanat” nepovjerenja prema službenim medijima, držeći već po intuiciji stranu onima koje na političkim forumima, u novinama i na televiziji najviše napadaju. Onoga koga se najviše napada, obezvređuje i progoni, pa makar i od neetabliranih, taj je sigurno pravi – bila je elementarna logika širokih narodnih slojeva. Bolje reći, hrvatski narod uspio je raspoznati, razaznati i razlučiti duhove, jer je shvatio da je riječ o vjerojatno posljednjoj prilici da dođe do svoje države.

O cijelom tom predizbornom razdoblju pisat će se knjige i knjige. U ovom trenutku važno je tek naznačiti premise za razumijevanje današnjih pozicija i odnošaja, jer su oni u velikoj mjeri ostali isti. Unatoč činjenici da je između prošlih i ovih izbora stvorena i od svih zemalja svijeta priznata nezavisna hrvatska država, logika i “argumentacija” prigovora, optužaba i sumnji na račun Tuđmana i vodstva HDZ-a ostala je u mnogočemu ista. Kojima je smetao onda, uglavnom im smeta i sada.

Znači li to da povijest stvaranja hrvatske države još nije dovršena, ili da će se baštinjeni odnosi preslikati i na politiku koja se više neće baviti pitanjem države, nego mnogo specifičnijim i fragmentarnijim pitanjima, pokazat će najskorija budućnost.

Tuđman: Nova demokratska hrvatska politika

“Nova demokratska hrvatska politika”, istaknuo je predsjednik Republike dr. Franjo Tuđman pred zastupnicima u Saboru na prvu obljetnicu Dana hrvatske državnosti, 30. svibnja 1991., “nastajala je u promijenjenim okolnostima i bitno doprinosila raspadu na hrvatskom tlu protunaravnih i protuhrvatskih ideja i stvarnosti i socijalizma i jugoslavenstva. Svoju novu hrvatsku

politiku gradili smo na sintezi svih pozitivnih odredbenica, ali i na uklanjanju svih negativnih sastavnica dosadašnje hrvatske politike iz prošloga i ovoga stoljeća. Glavni i konačni cilj takve naše politike bio je i ostaje: da na vlastitim, hrvatskim, i europskim demokratskim zasadama ostvarimo punu suverenost i samostalnost hrvatske države. Istodobno želimo ostvariti takvu demokratsku preobrazbu sveukupnoga hrvatskoga društva da bi nam preporođena domovina – Republika Hrvatska – mogla postati ravnopravnim sudionikom stvaranja nove zajednice europskih naroda... (*isto*)”

TUĐMAN I HDZ NA BRANIKU DRŽAVOTVORNE POLITIKE

“Zato samo ponavljam svoju staru tezu da je Tuđman ostao jedan uski, seoski političar”
(Miko Tripalo u beogradskom *NIN*-u, 24. svibnja 1991.)

Generalno govoreći, predizborno razdoblje i prvi mjeseci poslije izbora bili su doba u kojem se rijetko tko usudio javno i izričito zahtijevati Hrvatsku izvan “jugoslavenskog okvira”, tako da je unatoč spoznaji mnogih da je “Jugoslavija” idejno, politički, međunacionalno i gospodarski bankrotirala “jugoslavenski okvir” bio nešto u što se ne smije olako taknuti. Unutarnje snage represije i međunarodna zajednica bdjele su nad “suverenitetom i teritorijalnim integritetom Jugoslavija”. I mnogi od onih koji tu represivnu i nenaravnu tvorevinu nisu voljeli ili je nisu mogli smisliti s tihom su rezigniranošću sebi priznavali da otrgnuti Hrvatsku iz “bratskog” zagrljaja neće biti nimalo lako.

Racionalno-empirijski gledajući, bilo je gotovo nevjerojatno da bi se Jugoslavija raspala na nacionalne države. Mnogi su stoga i u dobroj namjeri razmišljali o njezinoj preobrazbi u smislu postizanja veće uloge republika. HDZ je pak u političkoj borbi za suverenu Hrvatsku javno nudio model konfederacije kao “jedinu mogućnost”, nasuprot modelu “moderne federacije” što ga je zastupao Milošević.

Ulozi u političkoj igri oko budućnosti hrvatskoga i drugih naroda bili su tako veliki da se moglo pomišljati i na najgore poteze. Predsjednik Tuđman bio je toga i te kako svjestan, te je u pristupnoj riječi na konstituirajućoj sjednici Sabora, 30. svibnja 1990., upozorio:

“Ne samo veliki scenaristi iz suprotnih – naročito hegemonističko-unitarističkih i dogmatskih – tabora, nego i svi oni za prošlost vezani ljudi koje zbuñuju demokratska kretanja i običaji na koje nisu navikli, čine i činit će sve da osujete oživotvorenje naših ciljeva, da koč i kompromitiraju uvođenje poretka pravne države, reda, rada i morala. Srećom za nas, ali i za njih – to će i sami ubrzo morati shvatiti – opće unutarnje i međunarodne okolnosti, osobito posvudašnji neizbježiv slom realsocijalističkog sustava čine njihove scenarije jalovim povijesnim anakronizmom. To, naravno, ne znači da smijemo podcjenjivati opasnosti od različitih oblika prijetnji, ucjena pa i provokacija što gotovo svakodnevno dolaze iz protuhrvatskih i

protudemokratskih jazbina i stožera. Naprotiv, to nas mora još više poticati da svi zajedno, i svaki pojedinačno, činimo sve da razum, sloboda i napredak pobijede strasti, mrakobjesje i nazadnost. (*isto*)“

Isprepletenost politike i agresije

Ono što treba imati na umu kad se govori o razdoblju od preuzimanja vlasti – od konstituirajuće sjednice Sabora (tada još) “Socijalističke Republike Hrvatske”, pa preko početka Kninske pobune (17. kolovoza 1990.), donošenja novog, „božićnog“ hrvatskog Ustava (22. prosinca 1990.), proglašenja državne suverenosti i nezavisnosti (25. lipnja 1991.) i početka otvorene agresije na Hrvatsku u srpnju 1991. i Domovinskog rata, koji je intenzivno trajao do 3. siječnja 1992. – to je da su politika i oružana agresija bili isprepleteni. Ni u jednom trenutku nitko nikome nije proglasio “rat”, jedino je Hrvatska proglasila da je napadnuta i imenovala agresore. U biti je bila riječ o političkim bojevima, u koje su protivnici samostalnosti Hrvatske i njezine vlasti kao glavni “adut” ubacivali oružane snage i poduzimali vojne akcije širokih razmjera protiv civilnog pučanstva i hrvatskih branitelja. Posrijedi je, kako god krvav i prema hrvatskim braniteljima i civilima nemilosrdan, bio ipak težak i mukotrpan “politički rat”, s poglavitim ciljem da se Hrvatskoj onemogućí put u nezavisnost.

Upravo zbog takve svoje naravi, agresija na Hrvatsku imala je svoje etape i bila je u suovisnosti s onim što se događalo na polju politike i diplomacije, pod budnim nadzorom Europske zajednice i Sjedinjenih Država. Dugo vremena svaki krivi politički ili političko-vojni potez hrvatskih vlasti mogao se Hrvatskoj razbiti o glavu, i u vojnom i u političkom smislu. Stoga se glavni uspjeh hrvatskoga Vrhovništva sastojao, s jedne strane, u tome što je dugo otklanjao pogibelj “totalnoga rata”, u kojem Hrvatska, s obzirom na golemu moć JA, ne bi imala šanse da se obrani, te što je, s druge strane, vuklo sve one poteze koji su vodili jedinom stvarnom cilju i spasonosnom ishodu, a to je njezino međunarodno priznanje.

Dakako, sve to ne bi se moglo provesti u slučaju postojanja razdora u parlamentu, a isto tako ni u slučaju da političko vodstvo nije bilo jedinstveno i da hrvatska državna politika nije vođena odlučno i dosljedno. A za to je bila presudna apsolutna većina koju je u Saboru imao HDZ, te stalno nastojanje da se i klubove zastupnika drugih stranaka privoli, makar i pregovorima, na konsenzus o svim važnijim odlukama. Između svih pogibeljnih Scila i Haribda hrvatsku je lađu trebalo dovesti u mirnu luku, ma koliko ponekad mornari, strojari, navigatori i putnici ne shvaćali čemu tako neujednačena, krivudava, naoko i gotovo protuslovna plovidba.

Tako to čini (hrvatska) oporba

Na što bi se sveo hrvatski Sabor u onako pogibeljnim prilikama da je kojim slučajem bio po mjeri nekih oporbenih prvaka, najbolje pokazuje sljedeća izjava predsjednika HDS-a dr. Marka Veselice: “Novi hrvatski Ustav predstavlja velik korak, ali smatramo da nije demokratski donesen. HDS se distancirala od nekih komponenti Ustava, naročito od kontinuiteta AVNOJ-a i ZAVNOH-a.

Partizanski pokret ne može biti pozitivna tekovina, jer je povijesno devalvirana svojim učincima i metodama. Suviše su velike i ovlasti predsjednika Hrvatske, on je čak oktroirao hrvatski grb mijenjajući raspored crvenih i bijelih polja. HDZ ima dominaciju u Saboru, a takav način raspodjele moći i struktura u Saboru nije produktivna za jednu kreativnu debatu. Ljudi koji su se žrtvovali za Hrvatsku nemaju mjesta u jednoj takvoj strukturi. I sami prethodni izbori bili su poludemokratski, puni improvizacija” (“Slobodni narodi u budućnosti Europe”, *Požeški list*, 24. siječnja 1991.).

Dr. Veselica, osim što oduzima legitimitet i samome Ustavu (HDS se “distancirao” od “nekih komponenti Ustava”, kao da je riječ o fakultativnom predmetu, a ne o temeljnom i obvezujućem državnom aktu), i Saboru (izbori su bili “poludemokratski”), izriče i žaljenje što odnos snaga u Saboru “nije produktivan za kreativnu debatu”. Očito, za neke je Sabor bio u prvom redu mjesto gdje bi se do iznemoglosti “debatiralo”, kao da mu je to glavni cilj. Uostalom, kako su pojedine saborske debate i unatoč “jedn stranačkom Saboru” (kako su ga oporbenjaci nazivali) bile “kreativne”, moglo se dosta puta vidjeti na TV. Kako bi one tek izgledale da su u njemu bili svi Veseličini “ljudi koji su se žrtvovali za Hrvatsku”, bolje je i ne zamišljati.

Najčešće i najoštrije kritike na račun Predsjednika Republike i predsjednika HDZ-a, na račun vrhovništva i HDZ-a dolazile su stalno iz redova drugih stranaka, za koje su mediji bili uvijek blagonaklono otvoreni. *Vjesnik* je čak jednom tjedno objavljivao cijelu stranicu (ponekad i dvije) *Glasnika HNS-a* (kao “oglas”). Pojedini ‘nestranački’ listovi (*Globus*, *Slobodna Dalmacija*, *Danas*, *Slobodna Hrvatska*, *Zrcalo*...) rijetko su ili nikada kritizirali izjave i postupke čelnika drugih, pa i ideološki tim glasilima najprotivnijih stranaka, ali bi se zato u njima gotovo uvijek našlo antihadezeovskih napisa.

S posebnim umijećem ugledu i vjerodostojnosti HDZ-a pokušavalo se nauditi i neizravno, prilično lukavo smišljenom “implicitnom” metodom. To znači: ne spominjati HDZ, da se ne bi moralo argumentirati, nego aludirati na nj. Tako primjerice u Nacrtu programske deklaracije HNS-a stoji da se ta stranka “neće nadahnjivati vlastitim političkim uspjehom, a opći hrvatski interes svoditi na vlastiti izborni ili neki drugi interes, drobeći jedinstvo hrvatskog naroda kad mu je ono najpotrebnije, antagonizirajući njegove dijelove i umrtvljujući njegove kreativne snage zbog stranačke uskogrudnosti ili političke kratkovidnosti”. Definiranje programa niječnim izričajima (u kojima se navodi kakvom ta stranka neće biti) navodi na zaključak da već postoji neka druga stranka koja jest takva kakva ne treba biti, a koja je to stranka – “zna se”.

Povika u ime – “demokracije”

Dežurna teza bila je ona o premalo demokracije u Hrvatskoj. Savka Dabčević-Kučar, govoreći jednom prilikom o demokraciji, “suprotstavila se podjeli građana na podobne i one druge i rekla da Hrvatska ne može biti država kojom upravlja jedan čovjek, već mora biti država u kojoj će se poštovati svaki čovjek” (*Slobodna Dalmacija*, 27. lipnja 1991.).

Dražen Budiša izjavljuje nedugo nakon što je otišao iz Vlade, i to onda kada Hrvatska još nije bila priznata od SAD i UN, sljedeće: “Međutim Hrvatska, s druge strane, nije u dovoljnoj mjeri ispunjavala one druge zahtjeve koje zapadni svijet traži, a to je razvijanje demokracije i uspostava pravnog poretka. Štoviše, rekao bih da su nedostaci na tom polju znatnim dijelom i rezultirali našim

nepovoljnim položajem u inozemstvu. Čini mi se da smo kredit što smo ga imali kao demokratska zemlja u odnosu na totalitarni boljševički Miloševićev režim polako gubili” (“Hrvatska nema alibija za manjak demokracije”, *Slobodna Dalmacija*, 22. veljače 1992.). Budiši nisu važni argumenti, važno je Tuđmanovu Hrvatsku “vidjeti” što sličnijom Miloševićевой Srbiji, kako bi očekivani “demokratski val” jednoga dana odnio s pozornice obojicu: i zatirača Hrvatske i uskrisitelja hrvatske države.

“Prilagodbu nekih demokratskih institucija ratnim prilikama i užasnoj opasnosti što se zbog agresije nadvila nad Hrvatsku”, rekao je govoreći na temu (ne)demokracije predsjednik Tuđman, “zlonamjerni su kritičari iskorištavali kako bi upravo takvu prilagodbu proglašavali nedemokratskim, čak totalitarnim postupcima hrvatskog vrhovništva. Oštrica kritike bila je naročito usmjerena protiv savjetodavnog Vrhovnog državnog vijeća, ali i protiv izvršnih kriznih štabova, zaboravljajući da Ustav daje predsjedniku Republike ovlaštenje o imenovanju užeg ratnog kabineta, umjesto vlade, čemu on nije pribjegao, već je naprotiv imenovao širu vladu demokratskog jedinstva.

Ne samo zlonamjerni kritičari već i neki dobronamjerni ljudi zaboravljaju da ni u normalnim prilikama, a kamoli u ratnim, ne može postojati više državnih politika, već samo jedna, i to ona za koju je svojim programom na demokratskim izborima voljom naroda dobila većinu u Saboru pobjednička stranka i za koju, prema tome, snosi i odgovornost do novih izbora.

O zlonamjernosti ili neupućenosti nekih usmjerenih ili zabludjelih oporbenjaka valja suditi po tome što su se svojom zlouporabom demokracije, ili svojim destruktivnim postupcima, našli na istoj crti s onima kojima je svrha bila destabilizirati hrvatsku demokratsku vlast. (*isto*)“

Nebrojeni su primjeri osporavanja ovih ili onih odluka, kritiziranja kadrovskih promjena, uredaba sa zakonskom snagom i drugih postupaka iza kojih su stajali nositelji hrvatske vlasti. To je, bez sumnje, sastavni dio stranačkih aktivnosti u svakom demokratskom društvu, ali je hrvatska situacija bila ipak toliko posebna da se ponekad činilo kako to više nije kritika, nego destrukcija, pogotovu kada za bombastične izjave i kategorične sudove nije bilo odgovarajućeg pokrića u činjenicama. Dijelom se takav odnos oporbe prema vlasti nastavio i u razdoblju djelovanja Vlade demokratskog jedinstva. Oporbena javnost osobito je bila “pogođena” ostavkom Dražena Budiše i odlaskom ministra Vlatka Pavletića. Nakon kritika zbog školskih udžbenika na račun ministra Pavletića i njegova ministarstva izrečenih u Saboru, Budiša je ovako rezonirao:

“To što je doživio Vlatko Pavletić, čovjek neprijepornog hrvatskog stava i demokratskog habitusa, ispunjava nas zebnjom da klizimo prema politici javnog linča uglednih ljudi koji se ne daju uklopiti u šablone vladajuće stranke.” Budiša posve opravdanu kritiku na račun toga što su na mnogo mjesta u udžbenicima – protivno volji cijeloga naroda, djece, roditelja i cijele hrvatske kulturne javnosti – “ostali živjeti i Jugoslavija i socijalizam” (*Glasnik*), i to kritiku od onih koji su najpozvaniji da ocjenjuju rad izvršne vlasti, dakle zastupnika, naziva “javnim linčem”. Budiša, dakle, oduzima zastupnicima njihovo demokratsko pravo na vlastitu riječ, a što im je i obveza, s očitim ciljem da bi “hadezeovskoj vlasti” odnosno “jastrebovima” opet spočitao famoznu “nedemokratičnost”!

Atentati na Tuđmana

Na dr. Franju Tuđmana u razdoblju 1989. – 1991. od projugoslavenskih i antihrvatskih snaga više su puta, koliko se zna, planirani, pa i pokušani atentati. Svima je poznat pokušaj atentata na predsjednika HDZ-a za vrijeme predizbornog skupa u Benkovcu početkom 1990. Manje su poznati neki drugi pokušaji, na koje su više puta Tuđmana na vrijeme upozoravali strani diplomati, pozivajući se na obavijesti njihovih obavještajnih službi.

“Ima još uvijek pobornika unitarističko-hegemonističkih i dogmatskih antidemokratskih tendencija”, rekao je predsjednik HDZ-a na I. općem saboru, “koje zahtijevaju ne samo zabranu HDZ-a nego nam i na skupovima prijete čak i oružjem, a meni osobno ubojstvom (opetovanim pismenim i telefonskim grožnjama). Takvi očito ništa nisu naučili iz povijesti. Kad već nisu sami spoznali da je prošlo doba jednostranačkog bezumlja i bespravlja, bilo bi dobro da se prisjete one biblijske: tko se mača laća, od mača i pogiba!”

“Jugoslavenska vojska imala je do detalja razrađen plan uklanjanja vodstva u Sloveniji i Hrvatskoj. U tom planu bilo je predviđeno i uhićenje predsjednika Milana Kučana i dr. Franje Tuđmana, skupa s cijelim vodstvom tih republika”, izjavio je nedavno za beogradski NIN (od 12. lipnja 1992.) bivši načelnik KOS-a Aleksandar Vasiljević. Vojni vrh zauzimao se za to u ožujku 1991., u sklopu uvođenja izvanrednih mjera u Hrvatskoj, ali je od tog plana, za koji je znalo 20 generala i vjerojatno Borisav Jović, odustao zbog toga što se ocijenilo da bi državni udar u SFRJ na Zapadu bio protumačen kao gušenje demokracije ne samo u Jugoslaviji, nego i u Europi. Vasiljević je zatim dodao ocjenu da je “Armija učinila pogrešku zato što nije slijedila vlastitu inicijativu, uklonila civilnu vlast i prihvatila izvanredne mjere, odnosno što nije razoružala ‘različite vojske’, ukinula stranke i pobrinula se za što skorije demokratske izbore” (*Vjesnik*, 20. lipnja 1992.).

Najozbiljniji i najsmišljeniji, vrhunski planirani napad na predsjednika Tuđmana pokušao je 7. listopada 1991., kada su iz zrakoplova ratnog zrakoplovstva jugoslavenske armije u iznenadnom naletu ispaljene dva najmodernija projektila (raketa sovjetske, navođena bomba američke proizvodnje!) na Banske dvore, koje su teško oštetile prostoriju u kojoj se hrvatski Predsjednik nalazio svega nekoliko minuta prije napada.

Bilo je to na dan kad je istjecao (8. srpnja pod međunarodnim pritiskom prihvaćeni) moratorij na saborsku deklaraciju o neovisnosti Hrvatske, dan prije nego što je Sabor trebao donijeti povijesnu odluku o raskidu svih državno-pravnih sveza Hrvatske s republikama s kojima je ona tvorila Jugoslaviju.

Bilo je to četiri dana nakon što je predsjednik Tuđman bio kod pape Ivana Pavla II.

Bilo je to u doba kada se shvatilo da jugoslavenski ratni stroj niti je uspio pokoriti Hrvatsku, niti ući u Zagreb, niti za to više ima izgleda, a niti se Tuđmana uspjelo ukloniti političkim metodama, potpomognutima vojnom agresijom i stravičnim zločinima.

Bilo je to u trenutcima kada se shvaćalo da više nema te vojne ni političke sile koja bi Hrvatskoj vođenoj Tuđmanom mogla spriječiti put u međunarodno priznatu neovisnost.

Bili su to dani u kojima se javnosti nametala “teza” da Tuđman treba “otići”, a pokušavao se postići i raskol u HDZ-u. Tako je *Slobodni tjednik* od 10. listopada donio blok iz Osijeka u kojem se ističu naslovi: “Osijek odbio poslušnost Tuđmanu”, “Raskol u vladajućoj stranci”, “Tuđman se mora zahvaliti”, “Tuđman je bio pogrešan izbor”. U tom broju objavljen je i tekst glavnog urednika Marinka Božića, pisan dan prije atentata 7. listopada, pod naslovom “Imamo li šanse”, u kojem stoji: “...iz naše Mjesne zajednice Gundulićeva zovemo glavni grad Republike Zagreb Banske

Dvore i intervju obećaje Mario Nobilo da mi pojasni novonastale prostorne koordinate rascijepane bivše Hrvatske. (...) Doministar obrane ugledni ugostitelj Žan Milas snalazi se u pripremanju jela za možda Posljednju večeru. (...) Ne vjerujem da će Domljanu uspjeti prekidati zastupnike. I apeliram na njih: govorite dok želite, dok sve ne istresete iz duše, jer je prošlo vrijeme skrivanja nečijih grešaka. Barem da zasjedanje najvišeg parlamentarnog tijela traje do kraja rata. Ako još imamo ikakve šanse da ga dobijemo.”

Pregovori ili totalni rat?

“Pregovori sasvim sigurno imaju smisla, ali pod dva uvjeta: da se ne vode pred uperenim cijevima u jednu pregovaračku stranu, a drugo da se vode pod međunarodnom arbitražom...”, izjavio je početkom veljače 1991. predsjednik HSLS-a Dražen Budiša, te nastavio: “Ja sam inače u Saboru 25. siječnja podržao osnovu za pregovore koju je predsjednik Republike dr. Tuđman izložio u Predsjedništvu Jugoslavije. Ali sam isto tako vrlo negativno ocijenio rezultate takozvanog sporazuma koji je postignut u Beogradu jer mi se tada činilo da su učinjene prevelike koncesije, a praviti koncesije velikosrpskim krugovima znači samo uvećati njihove apetite. Meni se čini da je došao trenutak kada hrvatski Sabor treba donijeti odluku o otcjepljenju i da buduće pregovore s našim susjedima trebamo voditi kao samostalna država” (*Večernji list*, 8. veljače 1991.).

Ta izjava samo je jedna u nizu onih u kojima se zahtijeva da bude kako nije, a i kako tada, ruku na srce, i nije moglo biti. Ta tko bi normalan volio voditi pregovore pred uperenim cijevima! Tko ne bi htio da se već tada Hrvatska mogla vladati kao samostalna država! No, jedno su bile najdublje želje, drugo realnost, a treće dojam koji je takvo “otkrivanje tople vode” izazivalo u javnosti. A dojam koji se tako “odlučnim” izjavama stvarao bio je, pojednostavljeno govoreći, ovakav: Da je netko drugi na vlasti, bila bi vođena politika kakvu narod želi, a ne ovakva kakvu vode Tuđman i njegovi hadezeovci. Naravno, prešućivalo se ono što je svakom političaru već tada moralo biti jasno: da hrvatska strana u jugo-sukobu nije imala dovoljno čvrstih ni političkih ni fizičkih uporišta, ni u zemlji ni u svijetu, za radikalniji pristup, i da bi “odluka o odcjepljenju”, što je htio Budiša, tada bila najsigurniji put u nacionalnu katastrofu.

“Među onima koji propovijedaju da Hrvatska treba odbaciti bilo kakve pregovore i prihvatiti totalni rat ima, dakako, dobronamjernih, ali i takvih koji bi nas po napucima drugih odveli u poraz”, prokomentirao je radikalne zahtjeve predsjednik Tuđman u *Poslanici Hrvatskom narodu i svim građanima Hrvatske* od 24. studenoga 1991., tumačeći: “Zbog nepovoljnog odnosa snaga, i radi izbjegavanja novih razaranja i žrtava, činili smo sve, jačajući usporedo našu obranu, da probleme pokušamo riješiti i pregovorima. Na to nas je poticala i međunarodna zajednica, bez čijeg uključivanja, priznanja i pomoći teško možemo izaći iz ovoga nametnutoga nam rata.”

No Budiša je postao radikalniji već nedugo nakon izbora, kada je u *Novom listu* rekao da je njegova stranka “tražila povlačenje predstavnika Hrvatske u Predsjedništvu SFRJ” (citirano prema *Borbi* od 7. rujna 1990., “Da li smo narod propuštenih šansi?”). Doduše, Budiša je mogao biti “hrabar” kada je već prije izbora rasuđivao ovako: “Siguran sam da bi SAD kao demokratska zemlja priznale volju jugoslavenskih naroda da ne žive skupa ako bi se ona iskazala referendumom, na demokratski način” (“Račan i Latin nisu Slovenci”, *Večernji list*, 14. travnja 1990.). Koliko je

pak SAD-u trebalo vremena da “prizna volju jugoslavenskih naroda da ne žive skupa” pokazala je (i još uvijek pokazuje) sama povijest.

Bez savezne arbitraže

“O suverenitetu Republike, pregovaranju i sklapanju međudržavnih sporazuma, ugovora i dogovora”, istaknuo je predsjednik Tuđman u Saboru prigodom proglašenja Ustava Republike Hrvatske, 22. prosinca 1990., “ne prihvaćamo nikakvu arbitražu – savezne skupštine, Predsjedništva ili Vlade – koja bi dovodila u pitanje suverena ustavna prava hrvatskog naroda i demokratskom voljom izabranoga vrhovništva Republike. Savezne institucije mogu imati pozitivnu ulogu kao posrednici u iznalaženju rješenja u izravnim pregovorima, ali ne kao više instance koje mogu donositi bilo kakve samostalne odluke. Osobno, kao predsjednik Republike i ovom prigodom ponavljam spremnost vrhovništva Hrvatske na pregovore i razgovore sa svima, legitimnim predstavnicima drugih naroda i republika, ali svi ugovori i sporazumi moraju biti podnijeti na odobrenje (ratifikaciju) ovome časnom domu – Hrvatskom saboru – najvišemü čuvaru državnosti i samostojnosti hrvatskog naroda, svih državljana Hrvatske i suverenosti Republike Hrvatske” (“Nalazimo se pred velikim povijesnim ispitom”; *isto*).

“U svezi s našim odlučnim opredjeljenjem za savez suverenih država – koji u načelu može obuhvatiti sve današnje republike, ali može biti i uži i, potencijalno, širi, tražimo međusobno razjašnjenje”, izlagao je predsjednik Tuđman hrvatsko stajalište na sjednici Predsjedništva SFRJ u Beogradu 10. siječnja 1991. “Naš nacrt novog konfederalističkog saveza blizak je sasvim ideji ‘Europe regija’, te na taj način svojom institucijskom strukturom nudi svojevrsnu mini europsku zajednicu a time nas i približava velikoj Europskoj zajednici. Do sada je postojao diskriminatorski odnos Predsjedništva SFRJ prema nacrtu takvoga konfederalizma. Ako želi zadržati posredničku ulogu u raspletu državno-ustavne krize, Predsjedništvo mora već danas shvatiti tu bit i prihvatiti ideju novog konfederalističkog saveza kao ustavno potpuno legitimnu ideju. Zauzimamo se za hitno i energično ukidanje odlukom Predsjedništva SFRJ svih političkih ovlaštenja JNA. (...) Ne bi smjelo biti dvojbe o tome da samo demokratski sporazum o izlasku iz krize čini jedini racionalni, međunarodno prihvatljivi način uključivanja u svijet današnjice i budućnosti, u suvremeni europski poredak što se rađa pred našim očima” („Novi povijesni dogovor’ jugoslavenskih država-republika“, *isto*).

Prijetnja vojnim udarom

Dan prije, 9. siječnja, kako je 25. siječnja rekao predsjednik Tuđman obraćajući se zastupnicima sazvanima na izvanrednu skupnu sjednicu Sabora, savezno je Predsjedništvo prihvatilo “Naredbu o razoružavanju tzv. nelegalnih paravojnih jedinica, koja je svojom neodređenošću davala ovlasti vrhu JNA da se miješa ne samo u političke prosudbe, već da obavlja poslove održavanja javnog reda i mira, koje u svim zemljama u svijetu, pa čak i tzv. samoupravnoj SFRJ obavlja jedino milicija” (“Pozivam sve Hrvate i sve građane Hrvatske na prosvjed”, *isto*). Istom prilikom on je zastupnicima rekao: “Široj je javnosti nepoznato, a za stanje u kojem živimo i

u kojem ćemo živjeti vrlo je važno da zna, u kakvim je okolnostima spomenuta Naredba usvojena. Naime, o Naredbi se praktično nije glasovalo, već je g. Jović spekulativno zaključio tko bi bio za, a tko protiv. G. Stipe Mesić je za trenutak napustio dvoranu u kojoj se održavala sjednica, a kad se vratio, sjednica je bila završena. G. Tupurkovski, predstavnik Makedonije, nije bio nazočan tako da je kazano kako je glasovao telefonski. Protiv je bio Janez Drnovšek. (...) U takvoj, psihološki napregnutoj, situaciji u kojoj se svaki glas razuma i poruka za razgovor i toleranciju tumačio kao izraz straha i slabosti, 23. siječnja 1991. Ministarstvo obrane, tj. SSNO SFRJ, izdaje ‘Saopštenje’ koje graniči s objavom rata Hrvatskoj, jednoj od članica današnje Federacije, koje je JNA dio, od čijeg novca se financira i koju bi u slučaju oružane opasnosti trebala braniti.”

Predsjednik Tuđman otišao je nakon govora u Saboru, u pratnji predsjednika Sabora dr. Žarka Domljana i predsjednika Vlade Josipa Manolića, na sastanak sa srbijanskim vodstvom, te, zatim, na presudnu sjednicu tzv. “proširenog” Predsjedništva SFRJ. Dva dana prije toga, 23. siječnja, on se obratio *Proglasom svim Hrvatima i prijateljima hrvatskog naroda širom svijeta*, upozorivši da se “nad mladu hrvatsku državu i demokraciju nadvija opasnost vojne intervencije”, pozvavši ih da budu “pripravni u svakom trenutku priskočiti u pomoć Domovini, ne samo materijalnim sredstvima, nego i vlastitim životima”.

Dugo je trajalo navečer 25. siječnja iščekivanje ishoda sjednice u Beogradu i povratka predsjednika Tuđmana u Zagreb. Za to vrijeme narod je bio na nogama, a po svim mostovima, prometnicama i na drugim strateški važnim mjestima bile su postavljene barikade od cisterni, kamiona, autobusa, traktora, dizalica i svega onoga što je moglo zaustaviti očekivani nailazak tenkova i drugih vojnih vozila, u slučaju da se Armija odluči za udar na Hrvatsku. Iste večeri proširila se vijest da su beogradska, sarajevska i ljubljanska televizija prikazale špijunski film koji razotkriva tadašnjeg hrvatskog ministra obrane, Martina Špegelja, kao navodnog organizatora ilegalnog naoružavanja “paravojskih formacija” HDZ-a i planera akcija u kojima bi se brutalno napalo na vojarne i oficire JNA. Temperatura je narasla do usijanja.

Ipak, puča nije bilo. Predsjednik Tuđman sletio je u malom Vladinu zrakoplovu u zagrebačku zračnu luku “Pleso” noću oko 1.30 sati [autor ove knjige ondje ga je kao izvjestitelj Hine nestrpljivo s ostalim novinarima očekivao od 17 sati], te ondje održao konferenciju za novinare. Sutradan je u Saboru o sjednici u Beogradu, među ostalim, rekao: “Bili smo na rubu građanskoga rata. Vojska je bila mobilizirana u Hrvatskoj, na najvišem stupnju borbene pripravnosti, ali i naša milicija isto tako, naši ljudi isto nisu spavali. (...) Kratko, u razgovoru s vodstvom Srbije, na čelu s predsjednikom Slobodanom Miloševićem, došla su do izražaja poznata njihova gledišta, nasuprot čemu smo mi isto tako postavili svoja, i kazali da su prošla vremena kad se moglo s Hrvatskom razgovarati dvostrukim kriterijima, jednim za druge, a drugim za Hrvatsku. Da nasuprot sebe imaju vodstvo Hrvatske, hrvatski narod koji je izvojevao svoju slobodu, i koji će svoj suverenitet znati braniti. Iako je u tim razgovorima bilo i takvih stajališta, koja su bila potpuno neprihvatljiva za nas, iako je bilo namjere da ona nađu svoje mjesto i u priopćenju, na kraju razgovora koji su trajali dulje od dva po podne do osam, pola devet navečer, sve je prihvaćeno, i rečeno je da, iako su hrvatskosrpski odnosi dostigli najnižu razinu od kraja Drugoga svjetskog rata do danas, da je neophodno dalje nastaviti razne razgovore, da bi se na demokratski i miroljubiv način našlo rješenje o mogućnosti zajedničkog suživota, ili o razlazu. (...)

Za to vrijeme održavala se sjednica Predsjedništva Jugoslavije. (...) Na toj sjednici htjelo se dalje ozakoniti intervenciju jugoslavenske vojske. (...) Znači, kad se osvrnemo na to nad kakvim smo ponorom bili, onda je zaista to što smo jučer postigli, i to, ponavljam, ne odstupajući ni u čemu, ni za dlaku od hrvatskih stajališta, od stajališta obrane i slobode i suvereniteta hrvatskog naroda, ali isto tako, i sa razboritošću da izbjegnemo taj rat koji je već bio, tako reći, na našim ulicama, onda možemo smatrati da smo zaista postigli najviše što se u ovom trenutku moglo postići, uopće u životu jednoga naroda, a to je spriječiti krvoproliće i spriječiti rat” (*isto*).

Bilo je dosta onih koji su mislili ili govorili da nije trebalo ići na sastanke u Beograd niti na “kružne” pregovore od Brda kod Kranja do Ohrida. Na takve prigovore dr. Tuđman je odgovarao: “Politika se ne vodi samo srcem, politika se mora voditi i razumom, i čak one sile koje imaju silu da nametnu svoju volju moraju razgovarati, a kamo li one snage koje svoju volju ne mogu nametnuti, koje svoje pravo ne mogu izboriti silom. Jasno je da nismo išli u Beograd zato da bismo popustili u bilo čemu od svojih ciljeva i od svojih zahtjeva za suverennošću Republike” (vidi izlaganje na skupnoj sjednici Sabora, 21. veljače 1991., *isto*).

USTAV I DRUGI TEMELJNI DOKUMENTI ZA SAMOSTALNU HRVATSKU

Donošenju novog Ustav Republike Hrvatske prethodili su najprije amandmani na stari Ustav, proglašeni 25. srpnja, te rad na izradbi prijedloga posve novog Ustava, čije je donošenje u ime Predsjedništva Republike na istoj sjednici Sabora predložio predsjednik Tuđman.

I oko amandmana i oko teksta novog Ustava bilo je u političkoj javnosti i u medijima dosta rasprava, ali je demokratska procedura, koja je uključivala i doprinos Ustavotvorne komisije, u koju je bilo imenovano 229 osoba iz svih staleža i sa svih područja društvenog života, ipak dovela do konsenzualnog prihvaćanja predloženog teksta Ustava na sjednici održanoj 22. prosinca 1990.

“Ustav nas obvezuje na izgradnju suverene i suvremene Republike Hrvatske na svim područjima, sa svim ovlaštenjima i značajkama takvih država”, rekao je predsjednik Tuđman prigodom svečanog proglašenja Ustava te nastavio: “Sam prijelaz iz sadašnjeg stanja u SFRJ, u kojem republike imaju nedovoljno određeni polukonfederalni status, u novo stanje, sukladno našem Ustavu, a to znači konfederalni savez suverenih republika ili u potpunu samostalnost, provodit ćemo razborito kao i do sada – uvažavajući prilike i odnose snaga u SFRJ, u Europi i u svijetu.

Pritom ćemo se upravljati uvijek i jedino trajnim interesima i krajnjim ciljevima naroda hrvatskoga i svih građana koji Hrvatsku smatraju svojom domovinom. A oni se svode na to da Republika Hrvatska zadobije što prije punu međunarodno priznatu državnu suverenost. Na to nas obvezuje na izborima plebiscitarno izražena volja hrvatskoga naroda, pretočena u svetinju ovoga Ustava, na koji svi mi koji smo ga pisali, izglasali i proglasili položismo samim time i svečanu prisegu” (“Nalazimo se pred velikim povijesnim ispitom”, *isto*).

Tada je proglašen Ustav, ali ne i samostalnost. Zašto? O tome je predsjednik Tuđman tom prigodom rekao da su već sami izbori bili plebiscit, te da bi “odlučka o njegovu raspisivanju samo

produbila nerazumijevanje i otpor u nekim drugim republikama, te kod znatnog dijela Srba u Hrvatskoj, a i u JNA, što bi moglo dati povoda onima koji žele izazvati krvoproliće i građanski rat s teškim posljedicama po hrvatski narod, računajući da bi u oružanom razračunavanju raspolagali nerazmjernom premoći.” Ustavna odluka o samostalnosti donesena je 25. lipnja sljedeće godine, s prolongiranjem važenja brojnih saveznih propisa, a odluku o potpunom raskidu svih državnopravnih sveza po kojima je Hrvatska s ostalim Republikama tvorila SFRJ donesena je 8. listopada 1991., u jeku agresije na Hrvatsku.

Kninska pobuna

Već nakon prvih ustavnih amandmana, prihvaćenih u srpnju 1990., počela je eskalacija pobune dijela Srba u Hrvatskoj, u režiji Beograda i njegovih službi, koje su u Hrvatskoj imale dobro izgrađenu i povezanu mrežu. Dobro je poznato što je sve predsjednik Tuđman činio ne bi li privolio političke predstavnike Srba u Hrvatskoj, pa i samu Srbiju, da se postigne demokratski dogovor oko modela budućega suživota. No, pojedini političari i javni djelatnici prelazili su i političke i etičke i državne granice ne bi li pošto-poto okrivili HDZ da je vodio pogrešnu politiku.

Tako je primjerice, već duboko u jeku srpske agresije na Hrvatsku, član Predsjedništva HNS-a Miko Tripalo u interviewu za beogradski *NIN* izjavio: “Po mom mišljenju, glavna greška koja je pravljena u Hrvatskoj bila je u tome što se preko noći htjelo postići ono što se jednim dugoročnim programom jedino može strpljivim političkim radom ostvariti. HDZ je mislio da se glasačkom mašinom u Saboru i opštinskim skupštinama može usvojiti sve i da će oni sprovoditi ono što se usvoji, a nisu vodili računa da u tako krupnim društvenim i političkim pitanjima treba postići što širi društveni konsenzus da bi se tako nešto moglo ostvariti. Zato im se i desilo da su udarili glavom o zid. Oni su, isto tako, previše pažnje posvetili formalnim i rekao bih nebitnim pitanjima uz trijumfalne proslave, umjesto da su se bavili onim bitnim. Međutim, oni za to nisu imali ni snage, ni znanja, ni sposobnosti. Što se tiče političkih grešaka, ja mislim da je ona napravljena u odnosu na Srbe u Hrvatskoj, odnosno bolje bi bilo reći – u odnosu na nehrvatsko stanovništvo. Naime, u predizbornoj kampanji HDZ je govorio samo o Hrvatima, pa i poslije te izborne pobjede isključivo se govorilo o Hrvatima. Ignorirano je postojanje Srba kao i drugih nacionalnih manjina” (“Sve greške HDZ”, *NIN*, 27. rujna 1991.).

“Greške HDZ-a”

Tripalo u nastavku doduše ističe da ipak nije uzrok agresije u HDZ-u, nego u tome što se “Beograd zapravo ne miri sa preuređenjem Jugoslavije, i ja bih rekao da je oružana pobuna Srba samo način na koji Slobodan Milošević diskutira o preuređenju Jugoslavije”. Ali, to Tripalu ne daje pravo da iznosi krivotvorine. Jer, nije istina da je HDZ “ignorirao postojanje Srba kao i drugih nacionalnih manjina”, što se može vidjeti iz izjava i prihvaćenih dokumenata, kako prije, tako i poslije izbora. Nije istina ni to da HDZ nije nastojao “o tako krupnim pitanjima... postići što širi društveni konsenzus”. Zna se da su gotovo sve saborske odluke donošene po odluci goleme većine, a često i svih nazočnih zastupnika. Zna se koliko su puta spominjani Srbi, kako su im slane poslanice i pozivi da očituju što žele za sebe u Hrvatskoj, ali Tripalo prešućuje to da srpski predstavnici nisu htjeli ni predložiti niti prihvatiti ništa, budući da uopće nisu htjeli imati bilo kakav,

ma kako i ma koliko priznat status u suverenoj Hrvatskoj. Poručivali su: Ili federativna Jugoslavija, ili ništa! Ne “ignorirati postojanje Srba” značilo bi dakle pristati na takav ultimatum, a to bi značilo odustati od bilo kakve ozbiljne hrvatske politike i iznevjeriti povijesni interes, suverenu volju pa i opstanak hrvatskog naroda u budućnosti.

S druge strane, govoriti o “greškama HDZ-a” s težom da se srpska pobuna nekom drukčijom politikom HDZ-a mogla izbjeći znači ignorirati činjenicu da su i prije HDZ-a, dok je vladao SKJ, svi najistaknutiji hrvatski političari (Vrhovec, Račan, Šušteršič...) bili iz Beograda okvalificirani kao “ustaše”.

Rašković

Govoreći na izvanrednoj sjednici Sabora, tjedan dana nakon početka kninske pobune, predsjednik Tuđman osvrnuo se i na prigovore zbog njegovih razgovora s Jovanom Raškovićem:

“Postavlja se pitanje zašto smo mi onda ipak razgovarali sa Raškovićem kada je on stranački predstavljao samo pet saborskih zastupnika, znači svega petinu, odnosno šestinu od ukupnog broja Srba u Saboru. Evo zašto. Zato što ti radikalni ekstremni Srbi u Hrvatskoj, a pogotovo u Srbiji, nisu komunističke zastupnike smatrali svojim predstavnicima. Nisu. Govorili su a i meni pisali, to nisu Srbi, to su komunisti. (...) Međutim, ti razgovori sa gospodinom Raškovićem nisu dali rezultata. (...) Sam Rašković je tu pokazivao veliku izdvojenost i podvojenost. On je nama u razgovoru i u javnosti davao takve izjave o pravu hrvatskoga naroda na državnu suverenost, ali, kaže, da je on bespomoćan. Odlazeći sa razgovora s nama, nastavljao je na drugi način govoriti i uključio se, znači, u onaj scenarij koji je Srbe u Hrvatskoj htio iskoristiti za svoje ciljeve. Ne samo u Hrvatskoj, nego li, kao što rekoh, u cijeloj Jugoslaviji. Za sprečavanje demokratske preobrazbe Jugoslavije i za sprečavanje onog načelnog dogovora između Predsjedništva Jugoslavije i svih republika da do sporazuma o novom uređenju međunacionalnih i međurepubličkih odnosa u Jugoslaviji treba ići dogovorom” (*isto*).

Tripalo i ostali koji su govorili o “pogreškama HDZ-a glede Srba u Hrvatskoj” morali su ipak znati da je velikosrpska propaganda bila već stvorila u svijesti mnogih Srba neviđenu mržnju prema svemu što je hrvatsko, pa da je s obzirom na tu činjenicu nepravedno bilo što prigovarati HDZ-u, i to u beogradskom tjedniku, a sve pred očima onih snaga u svijetu koje su stalno tražile razloga da svrgnu Tuđmanov HDZ zbog toga što ga ne prihvaćaju Srbi.

“Dostojni Pavelićev nasljednik”

Naime, već početkom godine 1990. u *Politici* se moglo pročitati mnogo napisa sa zastrašujućim tvrdnjama poput ove koju je potpisao dr. Marko Davidović: “Ako se, naime, tuđmanovci dočepaju vlasti ponajpre će, garantirano, likvidirati sve one komuniste koji ne budu hteli da se ‘pokrste’, postanu ‘dobri Hrvati’ i stave se pod patronat Hrvatske demokratske zajednice. Jer, lepo kaže naš narod: ‘Poturica gori od Turčina’. A onda će, po uhodanoj metodologiji, doći na red Srbi, Romi i Jevreji, ako u Hrvatskoj još uvek ima Roma i Jevreja” (“Dostojni Pavelićev nasljednik – Novi ‘poglavnik’ ne krije svoje namere”; *Politika*, 1. ožujka 1990.).

Tuđman je pokušao sve: od stalnog jamčenja svih građanskih i političkih prava Srbima u Hrvatskoj do pokušaja dogovora s dr. Jovanom Raškovićem. Ovo drugo bilo je krenulo dobro, sve dok Rašković nije otišao na konzultacije u Beograd. No, i on je od početka inzistirao na suverenosti Srba u Hrvatskoj: “Suverenitet Hrvatske i hrvatskog naroda jest činjenica, a mi samo tražimo da se u suverenoj hrvatskoj državi prizna i suverenitet srpskog nacionalnog bića” (“Temeljno razrešiti srpsko-hrvatske odnose”, *Politika*, 12. svibnja 1990.). To se poslije pretvorilo u “pravo na odcjepljenje” tzv. srpskih krajeva (krajina) odnosno u pokušaj faktičnog otrgnuća dijelova Hrvatske, a bilo je i uvod u agresiju JA koja je imala za cilj okupirati cijelu Hrvatsku odnosno u njoj nasilno svrgnuti legalnu i uspostaviti kvislinšku vlast.

Tijanić kao “prorok”

Uostalom, takav slijed događaja “predvidio” je tada najbolje obaviješteni novinar, Aleksandar Tijanić, kad je kao stalni i povlašteni gost-kolumnist iz Srbije u jednom hrvatskom tjedniku napisao: “Srbi su, bez ikakve sumnje, spremni da u slučaju izborne pobjede Tuđmana... jednostrano proglase autonomiju općina u kojima živi srpsko stanovništvo i da pri tome zatraže zaštitu ‘političkih’ i ‘oružanih’ snaga matične nacije” (“Rulet”, *Nedjeljna Dalmacija*, 4. ožujka 1990.). Takvo pisanje, ma kako otkrivalo planove stratega JA, u tom je trenutku bilo klasična prijetnja (hrvatskim) čitateljima da će u slučaju da izaberu Tuđmana imati posla s cijelim Srpstvom.

Ipak, nitko iz suparničkih redova nije htio priznati notornu činjenicu da je Tuđman – unatoč takvoj “dobrodošlici” onih koji su imali u svojim rukama golemu političku i oružanu moć – održao novu hrvatsku vlast godinu dana bez ikakve fizičke sile koja bi tu vlast štitila, čistom politikom i diplomacijom. Planirani vojni udar on je praktički odgađao jednu godinu, plaćajući to odustajanjem od fizičkog slamanja kninske pobune i drugim političkim odlukama i diplomatskim potezima. Ali, time je Hrvatska dobivala dragocjeno vrijeme za međunarodnu promidžbu, za to da svijet uvjeri kako Hrvati nisu fašisti ni onda kada su slobodni, a istodobno da se koliko-toliko pripravi za oružani otpor. Dakako, ni to se nije moglo činiti otvoreno, jer je mreža KOS-a i drugih protuhrvatskih snaga i obavještajnih službi bila itekako gusta, a svi vanjski i unutarnji protivnici hrvatske samostalnosti spremno su vrebali ne bi li iznašli “kritičnu masu” opravdanja za udar na “hadezeovsku” vlast.

“Sve smo momente”, kako je poslije objasnio predsjednik Tuđman, “morali uzimati u obzir u donošenju odluke o tome kakvu strategiju primijeniti u obrani Hrvatske. Morali smo izbjeći totalni rat s JNA i sa srpskim ustankom, koji su po svaku cijenu htjeli isprovocirati velikosrpski i jugokomunistički scenariji. U takvom općem ratu tada ne bismo imali izgleda na pobjedu, a mogli bismo biti proglašeni i za agresora na vlastitom teritoriju. Toj smo zamci izbjegli, ne propustivši, međutim, ništa, niti na političkom niti na vojnom području, u pripremama za obrambeni rat. (*isto*)“

HDZ je stvarao hrvatsku vojsku

Razumljivo je, dakle, da se Hrvatska potajice i mukotrпно naoružavala, te da su u tu svrhu u doba kad se očekivao vojni udar (uoči 25. siječnja 1991.) inicijalno uporabljene i najraširenije stranačke strukture, a one su bile HDZ-ove, a i svi oni koji su u svojim sredinama sloveli kao čestiti i

povjerljivi domoljubi, a s kojima se mogla uspostaviti vertikalna ili horizontalna veza. Mislilo se da će se tako cijela akcija najteže “probušiti”. Te su tajne akcije išle preko legalnog ministra obrane Martina Špegelja, ali je i unatoč takvu oprezu sve skupa ipak dijelom „probušeno“ od suradnika KOS-a, i zamalo je poslužilo kao opravdanje za planiranu vojnu intervenciju.

Premda su mnogi ljudi u narodu znali da je riječ o elementarnom obrambenom instinktu cijelog naroda i njegove još uvijek preslabe vlasti, ipak se brzo našlo oporbenih političara koji su po novinama prosvjedovali zbog tobožnjeg stvaranja “(jedno)stranačke, hadezeovske vojske”, kao da bi takva vojska bila uperena protiv drugih hrvatskih stranaka! Oni su pri tom “zaboravljali” da je sam general Špegelj, bivši zapovjednik Pete vojne oblasti – premda je ulazeći u Vladu prihvatio Program HDZ-a – bio, s obzirom na svoju prethodnu vojničku karijeru, osoba koja bi zacijelo posljednja pomislila naoružavati HDZ kao nekakvu stranku libanonskog tipa. Svakom je naime bilo jasno da je stranka služila kao ustroj samog bića naroda po kojem se taj narod naoružavao, budući da mu je oružje teritorijalne obrane neposredno prije izbora bilo oduzeto. Da je tako, mogu potvrditi i mnogi ljudi iz drugih stranaka ili izvan stranaka koji su tada na taj način došli do oružja, kad se drukčije ono nije moglo distribuirati. Naime, i u razoružanoj Teritorijalnoj obrani i u općinskim sekretarijatima za narodnu obranu i u policijskim postajama i dalje su na položajima bili stari kadrovi, među kojima je, kao što se poslije i egzaktno potvrdilo, bilo i suviše zavjerenika protiv nove hrvatske vlasti, a koje se nije moglo smijeniti da se ne bi izazvala preuranjena akcija onih koji su iza njih stajali.

Oni koji su gundali zbog tobožnjeg “jednostranačkog naoružavanja” zapravo su išli na ruku verziji JA, koja je i montiranim filmom o Špegelju i drugim navodima htjela uvjeriti domaću i stranu javnost da u Hrvatskoj postoje “paravojne formacije”, koje će ona morati “razoružati”, odnosno da se Hrvatska sprema za oružani ustanak i rat, i da samo glumi kako želi mirno rješenje krize putem demokratskog dogovora.

Gledano u tom sklopu, više je nego znakovito da je Ivan Zvonimir Čičak zajedno s Marinkom Božićem išao u ljeto 1990. u Široki Brijeg okupiti Hercegovce u neke obrambene formacije mladića u crnim odorama, koje su odmah u beogradskim i drugim medijima nazvane “crnokošuljašima” odnosno “ustašama”. Znakovito je i to da je tako suludu “pothvatu” i znatan dio tadašnjih hrvatskih medija dao, i to uglavnom nekritički, velik prostor, kako tekstualni, tako i slikovni.

A u siječnju sljedeće godine stanje je bilo ovakvo: “U tijeku siječnja (posebice 9. i 24. I. 1991.) JA je posve otvoreno, kako u izjavama i proglasima svoga vrha, tako i u pripremi svojih vojnih sastava i zapovjedništava, navijestila agresiju na Hrvatsku, pod izlikom razoružavanja hrvatskih paravojnih snaga i zaštite tobože ugroženoga srpskog pučanstva” (Dr. Franjo Tuđman, Izvještaj Saboru od 28. prosinca 1991.; *isto*).

Svi bi bili desničari

I drugi kritičari i protivnici hadezeovske vlasti s vremenom su u sve većem broju prelazili s lijevih i umjerenih na desne pozicije i odande, često kao novopečeni “radikali”, pritiskali na Tuđmana da udari na Knin. Kao da Knin i nije bio izmišljen radi toga da bi se na nj “udarilo”, kako bi postao inicijalnom kapsulom za dinamit postavljen pod Hrvatsku.

U interviewu za [sarajevsko] Oslobođenje objavljenom 20. siječnja 1991. (dakle, svega pet dana prije nego što su hrvatski čelnici na proširenom sastanku Predsjedništva SFRJ u Beogradu jedva uspjeli spriječiti pokušaj vojnog udara na Hrvatsku) dr. Savka Dabčević-Kučar, govoreći o kninskoj pobuni, rekla je, među ostalim, sljedeće: “Zato očekujemo od hrvatske države da poduzme sve mjere da putem svog državnog aparata efikasno i postupno, bez uzmaka, uspostavi potpunu kontrolu nad cijelim teritorijem hrvatske države. Odgađanjem se samo ohrabruju odmetnici i teroristi da idu sve dalje u potkopavanju hrvatske države na štetu cijele Hrvatske a možda ponajviše na štetu samih Srba.” (“Jugoslaviji isteklo vrijeme”, *Oslobođenje*, 20. siječnja).

Još je odlučniji bio dr. Marko Veselica, koji je govorio: “Tokove ovakve pobune treba presjeći – ako se mora i silom. Umjesto da se napravila blokada Knina da balvan-revolucija ondje istrune, omogućilo se organiziranje, doprema oružja itd. Navodno se radi i o smjeni Branimira Glavaša u Osijeku koji je pokušao spriječiti balvan-revoluciju u Osijeku i Slavoniji. Komunisti-kameleoni kojih ima u vlasti ‘mekani’ su i idu na pacifizam. Takva vrst pacifizma ne može proći. Dakle, trebao je uslijediti širi prostor mjera i poteza u zaštiti suvereniteta Hrvatske” (“Slobodni narodi su budućnost Europe”, *Požeški list*, 24. siječnja 1991.).

Takva ocjena objavljena je dan uoči jedva izbjegnutoj vojnom udaru na Hrvatsku (25. siječnja). A kakvi bi tada (unatoč srčanosti cijeloga naroda) bili odnosi snaga, pokazuje i činjenica da se i danas (srpanj 1992.), pred nove izbore, mogućnost konačnog zaustavljanja već toliko oslabljene srpske armije vidi ipak ponajviše u vojnoj intervenciji velikih sila.

Kratkom pameću u duboku provaliju

Hrvati su tada doista s velikim nestrpljenjem očekivali da se skrši kninska pobuna, ali samo ljudi kratke pameti nisu računali na to da bi primjena nasilnih metoda prema teroristima istoga trenutka izazvala intervenciju JNA, koja je ionako bila poput psa na lancu kojega je držala politika da odmah ne skoči na Hrvatsku i ne rastrgne je. Kasnije vojne analize pokazale su da bi Hrvatska tada, s vojnog aspekta, bila relativno lak plijen, a s političkog aspekta da bi međunarodna zajednica rado dočekala da se tzv. “konstruktivnom vojnom intervencijom” sruši “nacionalistička” i secesionistička vlast u Zagrebu. Oni koji su mjesecima pred očima javnosti samouvjereno inzistirali na tome da se slomi kninska pobuna, sada je to očito, nisu u svojim procjenama imali dovoljno sluha za realnost odnosno za stvarne odnose snaga. Vršili su stalni pritisak na javnost i dijelili lekcije Tuđmanu, često aludirajući i na to da se on odrekao ovog ili onog [dijela] teritorija Republike. A da ih je Tuđman poslušao, Knin bi se, po svemu sudeći, vrlo brzo dogodio i u Zagrebu.

Uostalom, da je i dr. Savka Dabčević-Kučar barem nešto od toga shvaćala, potvrđuje njezina jedan mjesec prije toga dana izjava na sveučilištu Yale (SAD), u kojoj se kaže da je hrvatska vlada “mudro postupila” kada “nije na terorizam odgovorila silom” (“Samo konfederacija”, *Večernji list* od 6. prosinca 1990.).

Referendum za neovisnost

“Sa zaprepaštenjem smo primili vijest da će u Hrvatskoj biti održan referendum o razrješenju državno-političke krize u Jugoslaviji na nedemokratski način. Na tom referendumu građani Republike Hrvatske mogu se opredijeliti samo između dvije alternative, a to su prihvaćanje DRUGE ILI TREĆE JUGOSLAVIJE, dok im je alternativa za nezavisnu državu Hrvatsku u potpunosti uskraćena. Takva odluka predsjednika Republike Hrvatske jest nedemokratska, protuustavna i protuhrvatska.” Tako je najavu referenduma o budućnosti Hrvatske ocijenio u izjavi za *Vjesnik* samovoljni predsjednik Hrvatske stranke prava (HSP) Dobroslav Paraga.

Slično, samo ne tako optužujući, reagirao je socijaldemokrat Antun Vujić te čelnik HDS-a Marko Veselica. I neke druge stranke “planule” su zbog toga što Tuđman, eto, “neće” posve nezavisnu Hrvatsku, nego ju, očito, “hoće” u trenutku osamostaljenja odmah staviti na raspolaganje nekom novom savezu.

HNS Savke i Tripala s tim je u svezi objavio posebno stajalište svoga predsjedništva, u kojem izražava žaljenje “što je naprečac donijeta i objelodanjena” odluka o referendumu. HNS je nadalje ocijenio nužnim “upozoriti da sadašnja situacija u Hrvatskoj nije pogodna za provođenje referenduma... zbog faktične okupacije znatnog dijela hrvatske države od strane vojske”. – Za krupne političke odluke cjeline naroda, kao što su referendum ili novi izbori, kad bi se neke pitalo, očito nikada ne bi bila “pogodna situacija”.

“Referendum u Hrvatskoj”, kako je to poslije objasnio predsjednik Republike, “legalizirao je pred međunarodnom javnošću hrvatske zahtjeve za samostalnošću. On je ujedno, formulacijom pitanja, bio znak dobre volje da Hrvatska kao suverena i samostalna država može stupiti u neku vrstu saveza s isto takvim državama-republikama. Radi pribiranja iskustva, treba podsjetiti da je, kako sama odluka tako i formulacija na referendumu, bila izvrnuta nedobronamjernom tumačenju, pače i teškim osudama, a da su hrvatski ljudi i svi građani pokazali zamjernu političku zrelost, shvativši važnost i smisao referenduma, te su nam svojim odzivom i odlukom omogućili dalju djelatnost za oživotvorenje priznanja suverene i samostalne Hrvatske” (Dr. Franjo Tuđman u Izvješću Saboru 28. prosinca 1991.; *isto*).

Prije odluke o referendumu, na sastanku predsjednika Tuđmana sa šefovima većine oporbenih stranaka, Budiša je izjavio da referendum nije potreban, jer da je volja naroda ionako očitovana na izborima. Budiša odjednom kao da nije znao kako je plebiscit ključan uvjet za međunarodno priznanje. On je u raspravi čak izrazio sumnju da referendum za nezavisnost, ako ga bude, uopće možemo dobiti.

No, referendum je unatoč Budišinu malovjerju izvrsno uspio, čak i s pitanjem koje je značilo “zamagljivanje situacije i dovođenje građana u nedoumicu” (Marko Veselica). Samo, gospoda iz oporbe polazila su već tada, u svibnju 1991., od krive pretpostavke da Hrvati mogu slobodno i bezuvjetno izabrati što hoće, pa ako izaberu nezavisnu Hrvatsku, da će im ona, bez ikakve sumnje, odmah i biti. Kad se danas pogleda na to razdoblje i na referendumsko pitanje, onda se vrlo lako može zaključiti da je referendum koji ne isključuje udruživanje Hrvatske u nekakav savez država zapravo bio u prvom redu diplomatska “finta” kojom se htjelo ne potezati vruga za rep dok se to ne mora. Ali, što god Tuđman učinio, a nekome ne odgovaralo, to bi se odmah proglasilo “antihrvatskim”. Ništa lakše, a nekima i ništa draže, od toga.

U DOMOVINSKOM RATU

Agresija protiv Hrvatske nije počela u jednom trenutku, nego je nastajala iz cestovnog terorizma, preko pucnjave, jurnjave tenkova kroz naseljena mjesta, primjerice kroz Osijek u trenucima agresije na Sloveniju, i drugih oružanih provokacija, sve do minobacačkih i zrakoplovnih napada na naseljena mjesta i gradove.

Rat Hrvatskoj nitko nije navijestio, nego se Armija skrivala iza notorne izmišljotine o “razdvajanju sukobljenih strana”, a Srbija iza Armije i saveznog Predsjedništva, u kojem je samo Srbija imala moć faktično utjecati na odluke vojnoga vrha.

Agresija na Hrvatsku bila je u uskoj svezi s političkim pregovorima među bivšim jugoslavenskim republikama, a rasla je istodobno s pojačavanjem diplomatskih aktivnosti i posredovanja Europske zajednice u “jugoslavenskoj krizi”, kako su to što se događalo dugo nazivali.

Agresija na Hrvatsku nikada se nije pretvorila u totalni rat, premda su potkraj godine u istom danu dosta puta bile oglašavane uzbune zbog zračne i opće opasnosti u velikom broju općina. Ipak, dok su na jednoj strani trajale ratne operacije, na drugoj se pregovaralo, na trećoj su se razmjenjivali zarobljenici, a na četvrtoj je tekao gotovo normalan život, tako da primjerice u Istri nije bilo većih konflikata s posadama vojarni JNA, dok su istodobno u Vinkovcima, Vukovaru, Đakovu, Bjelovaru, Požegi, Gospiću, Petrinji i drugdje vođene s pripadnicima Armije iz tamošnjih vojarni bitke na život i smrt.

Ni Hrvatska nije nikome navijestila rat, osim što je u listopadu proglasila Jugoslavensku armiju okupacijskom vojskom. No, i nakon toga prema njoj se postupalo selektivno, pa je, u skladu s početkom siječnja potpisanim Sarajevskim sporazumom, s Vanceovim planom o angažiranju Unprofora i s bilateralnim utanačenjima, još u svibnju [1992.] Jugoslavenska ratna mornarica neometano napustila otoke Vis i Lastovo, dok su tih dana hrvatske kopnene snage odlučnim vojnim akcijama oslobodile dio dubrovačke općine i Miljevački plato.

Takav naoko paradoksalan tijek rata mnogi Hrvati nisu mogli ni shvatiti ni prihvatiti, jer su mislili da je domovinski rat trebalo voditi drukčije, a neki su cijelo vrijeme inzistirali da se proglasi opća mobilizacija i da se krene u totalan napad na okupatora i domaće četnike. Mnogima je bilo neizdrživo i nepodnošljivo gledati kako granate fijuču nad njihovim glavama i ubijaju nevine civile dok se, primjerice, iz Vinkovaca ili Zagreba puštaju postrojbe JA da s naoružanjem i opremom, zaštićeni od hrvatskog redarstva, napuste Hrvatsku, s opasnošću da se opet vrate s druge strane.

Sve to ne bi bilo moguće da nad još uvijek priznatom “Jugoslavijom” nije bdio duh međunarodne zajednice, koji ju je i održavao sve dotle, inzistirajući na pregovorima. S tim u svezi dr. Tuđman je u svojoj *Poslanici Hrvatskom narodu i svim građanima Hrvatske* od 24. studenoga 1991. istaknuo:

“Mi u tim pregovorima, jamačno, ne nailazimo samo na objektivne i prema Hrvatskoj dobronamjerne pristupe i namjere. Međutim, u današnjem svijetu pregovori su nužnost, za nas i za protivnike. (...) Ipak, u samo nekoliko mjeseci uspjeli smo uključiti sve najodgovornije svjetske

čimbenike i preokrenuti njihove poglede u našu korist. Gotovo nijedna poslijeratna kriza nije se primakla svom rješenju u tako kratkom roku kao jugoslavenska i rat u Hrvatskoj. (isto)“

Takva situacija prouzročila je kod nekih takvo gubljenje strpljenja i povjerenja u hrvatsko vodstvo da su oštricu svoga nezadovoljstva, potresenosti žrtvama i razaranjima i bijesa u nemoći okretali i prema Vrhovništvu. To je pogodovalo onim političkim snagama koje su na tome htjele steći bodove, pa je u tom razdoblju u većem dijelu oporbe, u javnosti, pa čak i u dijelu HDZ-a bilo vidljivo istupanje s prijedlozima i programima koji su bili znatno radikalniji od onoga kakav je provodilo Vrhovništvo. No, oni koji su tražili da hrvatski narod “uzme stvar u svoje ruke” ili nisu znali ili nisu htjeli znati kako to na vojnom planu ipak ne bi, s obzirom na razmjer vojnog arsenala, bitno poboljšalo obranu od agresora, ali bi politički vjerojatno upropastilo sav rad na međunarodnom priznanju Republike Hrvatske. To pak vodilo bi dugotrajnom iscrpljujućem ratu, a Hrvatsku bi opet čekala Europska zajednica i međunarodna zajednica sa svojim uvjetima, vjerojatno i sa sankcijama, koje bi Hrvatska teško podnijela, pogotovu kao nepriznata. Drugim riječima, moglo se mnogo više izginuti i zemlju dati razoriti, a opet ne doći do svoje države. Hrvatima pak bilo je dostatno i jedno tako stravično iskustvo kakvo je bilo 1941.-1945., kada su izginule stotine tisuća, pa ni tolika žrtva nije dovela ni do hrvatske države ni do hrvatske slobode.

Intervencija JA u Sloveniji kao kušnja za Hrvatsku

Kad je JA koncem lipnja 1991. intervenirala u Sloveniji, bilo je dosta onih koji su mislili i tvrdili da Hrvatska to treba “iskoristiti” da bi udarila na Armiju, kako radi toga da “pomogne” Sloveniji, tako i radi toga da tobože ‘zaskoči’ Armiju. No da takva mišljenja nisu imala nikakve veze sa stvarnim odnosom snaga, i da bi ulazak Hrvatske u rat s Armijom za Hrvatsku tada bio izrazito pogibeljan i katastrofalan, potvrdilo je sve ono što se poslije toga događalo. Naime, tek 9. travnja te godine znatan dio redarstvenih snaga MUP-a preustrojen je u Zbor narodne garde i stavljen pod ingerenciju ministarstva obrane. ZNG je tada raspolagao jedino lakim pješačkim naoružanjem. S druge strane, na teritoriju Hrvatske, u vojarnama po gotovo svim gradovima i na ratnim poligonima te na okupiranim područjima Jugoslavenska je armija držala goleme efektive, kojima je mogla cijelu Hrvatsku razoriti, a onda je vjerojatno i pokoriti.

“U vrijeme napada na Sloveniju”, izvijestio je zastupnike koncem te godine predsjednik Tuđman, “hrvatska je vojska bila još u povelju, imali smo svega nekoliko jedinica aktivnog sastava ZNG s lakim naoružanjem, pa je i to bio jedan od glavnih razloga što nismo smjeli uletjeti u zamku preuzimanja rata s JNA na svoja leđa. Tada bi se cijela vojna sila JA obrušila sa svih strana, pa i iz Slovenije, na Hrvatsku. Rezultat bi za nas bio katastrofalan, ne samo u ljudskim i materijalnim žrtvama nego i s mogućim posljedicama rušenja sveukupnoga demokratskog ustroja Hrvatske. Zbog istog razloga bilo je nemoguće i nakon povlačenja JA iz Slovenije napasti odjednom sve vojarne JA u Hrvatskoj. (isto)“

Meštrović kao vojni stručnjak

“Govorilo se da se hrvatsko vrhovništvo pobrinulo da Hrvatska bude dovoljno naoružana, da bi neki dan predsjednik Tuđman rekao da se ne može sprovesti mobilizacija jer nema oružja.

Postavlja se pitanje: ako je tome tako, je li onda trebalo raditi sve ono što se radilo kad se znalo da hrvatske obrambene jedinice nisu dovoljno naoružane, da nemaju municije?... Rekao mi je jedan čovjek iz vlasti da je on kazao predsjedniku Tuđmanu da nema dovoljno municije da bi se ušlo u neki zamašniji sukob, a da je predsjednik Tuđman odgovorio: ‘Neće biti rata?’... Krajem siječnja, kada se očekivala agresija na Hrvatsku, navodno je predsjednik Tuđman obećao generalu Kadijeviću da Hrvatska više neće uvoziti oružje... Mislim da je i tom prilikom Tuđman pogriješio, kao što je pogriješio i nedavno u Zadru kad se susreo s Kadijevićem. Isto onako kako je mislio da će uspjeti s Miloševićem dogovoriti rješenje, tako misli da se može dogovoriti i s dijelom vojnih struktura” (“Kako se zaljuljao Franjo Tuđman”, *Globus*, 9. kolovoza 1991.).

Meštrović je govorio o tome da je Hrvatska tada mogla biti “dovoljno naoružana”, kao da ne zna kako to apsolutno nije bilo moguće. Zar se moglo u nepunu godinu dana, u onako teškim prilikama u kojima je nova vlast naslijedila staru, na takvo nešto ozbiljno i pomisliti. U prilikama kad je u naslijeđenoj policiji bilo čak 70 posto Srba! U prilikama u kojima je, dok je Tuđman političkim potezima otklanjao vojni udar, mreža KOS-a i drugih stranih i domaćih službi bdjela nad tim neće li Hrvatska nabaviti koju pušku ne bi li ju prikazala militarističkom i upropastila sve njezine političke napore da se svijetu prikaže u drukčijem svjetlu od baštinjenoga! U prilikama kada u svijetu Hrvatska gotovo da nije imala nikakvih prijatelja! U prilikama da protiv sebe ima Armiju koja je stvarana, obučavana, naoružavana i raspoređivana punih pedeset godina.

Obraćanja predsjednika Tuđmana naciji

Predsjednik Tuđman više se puta, u kritičnim trenutcima, obraćao naciji. Tako je u listopadu – u zenitu agresije na Hrvatsku, dva dana prije nego što su napadnuti Banski dvori s ciljem da se on i tako pokuša ukloniti – obraćajući se “Hrvatima i Hrvaticama, građanima i građankama Hrvatske”, nakon što je pobrojio nevidena zlodjela agresora, istaknuo:

“No oni nisu mogli – niti će ikada moći – ubiti našu žudnju za slobodom i potrebom da živimo u ljudskom dostojanstvu, u miru sa sobom i sa slobodnim narodima Europe... Za ovo pravo i za svetu svoju zemlju spremni smo i mrijeti.

Tisuće i tisuće naših gardista, redarstvenika, pomoraca i ljudi sviju uzrasta već su u dosadašnjoj borbi besprimjernim junaštvom pokazali da je nepobjediv narod koji brani svoju rodnu grud. Imena Vukovara i Pakraca, Osijeka i Vinkovaca, Otočca i Gospića, Šibenika i Zadra, Splita i Dubrovnika, žrtve Čelija, Struge, Kijeva i mnogih drugih mjesta i gradova ostat će zauvijek urezana u hrvatska srca sa zahvalnošću i ponosom.

Borba za uspostavu i obranu slobodne Hrvatske bila je i ostaje zajednička borba domovinske i iseljene Hrvatske.

Udruženi velikosrpski imperijalisti i povampireni ostaci jugoslavenske komunističke vojske prešli su u opći napadaj na Hrvatsku kršeći i sve međunarodne dogovore o primirju.

To nam nalaže da mobilizirano sve svoje snage u obrambenom ratu. (...)

U ovom teškom trenutku i na povijesnoj prekretnici pozivam Vas, braćo i sestre, da ispunite svoju svetu dužnost u obrani domovine. Budimo složni u borbi za slobodu naše hrvatske zemlje, našega mora i neba nad jedinom i vječnom nam Hrvatskom. (*isto*)”

I dr. Banac htio promijeniti hrvatski vrh

Istodobno, dr. Ivo Banac, povjesničar i profesor na Sveučilištu Yale (SAD), s tim u svezi izjavljuje: “Hrvatska vlast mora se lišiti iluzija i odlučiti se za borbu. Mi se moramo organizirati za jedan dug, oslobodilački rat. U sukobu ne smijemo sebi stvarati papirnate prepreke. Bezumno je suzbijati volju naših Hercegovaca da pruže pomoć Dubrovniku. Zašto bi Popovo Polje, iz kojega je potekao Bošković, bilo zatvoreno našim borcima? Dalje, više ne smije biti nikakve nedoumice o smislu naše borbe. Hrvatska traži svoju punu nacionalnu nezavisnost i to svoje pravo ne može provoditi polovičnim i dvosmislenim mjerama. Ona mora povući sve svoje ljude iz saveznih ustanova, i to odmah. I na kraju, Tuđmanovo je rukovodstvo svojom negativnom selekcijom, zloupotrebom nacionalnog pokreta i odbacivanjem inteligencije napravilo neprocjenjivu štetu hrvatskoj stvari. Koaliciona vlada, nametnuta od sve nestrpljivijeg javnog mnijenja, učinila je veliki korak k boljitku. Isto se može reći i za ulazak profesionalnih vojnika u naš obrambeni stroj. Ipak, valja naglasiti da Hrvatska mora što prije promijeniti svoj vrh. Vremena su preozbiljna da bi se bivše zasluge morale plaćati novim kreditima” (*Danas*, 8. listopada 1991.).

Tako se još jedan ‘naš čovjek iz Amerike’, u kritičnom trenutku, uz pomoć visokotiražnog *Globusa* uključio u koordinirana nastojanja mnogih da se pošto-poto “promijeni hrvatski vrh”, nakon što “karizma” koalicionaša i antihadezeovca Mate Meštrovića nije polučila željeni učinak. No i Banac je samo uspio u svojoj glavi pobrkati “stvarno i moguće”, kako to izreče Dobrica Ćosić. Jer ni on, poput nekih drugih Hrvata-intelektualaca iz emigracije, nije mogao shvatiti da se 70-godišnja zapetljanost Hrvatske u jugo-kućine ne može tek tako naprasno raspetljati. Ili on i nije htio da se Hrvatska uopće “otpetlja”. Za ovaj posljednji zaključak potkrepa bi bila to što on ni nakon što je Hrvatska postigla svoj vrhunski uspjeh – primanje u Organizaciju ujedinjenih naroda – nije “progledao”. On se naime za nove izbore kandidirao ne na listi HDZ-a, koji se potvrdio kao uistinu državotvoran, nego na listi HNS-a, rame uz rame s Tripalom i Dabčević-Kučaricom.

Banac je inače bio uporan: “Bjelodano je da Hrvatska nije bila pripremljena za ovaj rat. Hrvatsko je političko rukovodstvo očekivalo sve osim sukoba s JNA, a i danas se ponaša kao da ima posla sa starom titoističkom armijom. Također, Hrvatska očekuje čuda iz inozemstva, zaboravljajući da će se čudo desiti tek onda kad se Hrvatska bolje organizira, te pređe u protunapad. S tim u vezi, Hrvatskoj prije svega nedostaje vojna strategija koja bi se zasnivala na mobilnosti i ofenzivnom djelovanju. Ja ne sumnjam da je neprijatelj u ovom trenutku vojno premoćan, ali on ipak nije tako snažan (posebno s balastom svog velikosrpskog programa) da bi mogao prevladati u sve širim razmjerima sukoba. Mi moramo koristiti protuslovlja svog protivnika, a ona su golema, i odmah stvarati djelatna savezništva s drugim ugroženim narodima bivše Jugoslavije. (...) No, da ne bi netko mislio da je za ovakvu situaciju isključivo krivo Tuđmanovo vrhovništvo, vrijeme je i da se kaže nekoliko riječi o uzmaku opozicije. Zar je moguće da hrvatska opozicija (pa i ona unutar HDZ-a) nema snage i odvažnosti provesti raspravu, makar iza zatvorenih dveri Sabora, o hrvatskoj ratnoj strategiji?” (Dr. Ivo Banac u intervjuu “Nema čuda iz inozemstva”, *Večernji list*, 30. listopada 1991.).

Banac je, dakle, korio i oporbu i neke u HDZ-u što nisu “uzeli stvar u svoje ruke”, a to znači: što nisu odgurnuli u stranu Tuđmana. Tako je Banac otvoreno pozivao na obaranje tadašnjih legalnih nositelja najviše vlasti u Hrvatskoj. Dakle, kao što se radilo na slabljenju i rušenju agresivnog i ratobornog Miloševića u Srbiji, istodobno se radilo i na rušenju Tuđmana, unatoč tome što nije bio ni agresivan ni ratoboran.

(A kad se u tome nije uspjelo, onda je uz pomoć “pete kolone” insceniran udar Hrvatske vojske na Baranju, koji je imao “dokazati” da se hrvatska strana ne pridržava Sarajevskog sporazuma o primirju i mirovnog plana UN. Za to vrijeme u visokim međunarodnim tijelima već su bile spremne rezolucije kojima bi se Hrvatska zbog toga osudila.)

Hrvatska “nepripremljena”, a Srbija “srlja u propast” (!?)

Globusov kolumnist Banac, svega 15 dana nakon što je iznio izrazito negativne ocjene o strategiji obrane i hrvatskom političkom vrhu, unatoč čak tome što je u međuvremenu praktički pao Vukovar, najednom piše: “Nepotrebno je govoriti da zarobljeni um srbijanskog imperijalizma nije ni svjestan kako Srbija još ovog časa, dok je još u stanovitoj prednosti, zapravo srlja u propast. Ne samo da neće biti nikakvih graničnih korekcija u prilog Srbije, nego će Srbija i nakon ove orgijastičke noći opet biti zbijena u svoje prirodne granice. (...) Čini se, ipak, da je velikosrpski imperijalizam najveći neprijatelj Srbije. Jer nikomu osim potpuno bezumnom srbijanskom vrhu ne bi pošlo za rukom proizvesti toliko neprijatelja u tako kratkom roku” (“Nastaju li sjedinjene srpske države?”, *Globus*, 15. studenoga 1991.).

To da za “ovakvu situaciju (nije) krivo isključivo Tuđmanovo rukovodstvo” sada prelazi u zaključak o tome da baš Srbija (a ne Tuđmanova Hrvatska, kako bi se dalo zaključiti iz prethodnih Bančevih vojnih analiza!) “srlja u propast”. Ta ako je obrana Hrvatske bila katastrofalna, kako to da Srbija – a ne Hrvatska! – “srlja u propast”!? A kako je sada odjednom postao moguć takav povijesni obrat u pitanju ishoda rata, to će dr. Banac zacijelo jednom odgovoriti, no zanimljivo je da se nije sjetio ispričati zbog svojih onako oštrih ocjena o “Tuđmanovu rukovodstvu” i njegovu vođenju rata.

(Ali se dr. Banac u tom istom tekstu sjetio prije Carringtona “rješavati” srpsko pitanje u Hrvatskoj. Ovako: “Oni mogu i moraju dobiti Srpski klub zastupnika Sabora, koji bi imao stanovite ovlasti u artikuliranju srpskih nacionalnih probitaka, te, izvan Sabora, ali unutar demokratskog sustava, jedno reprezentativno i demokratski izabrano tijelo /nešto poput Srpskog nacionalnog vijeća/ koje bi formuliralo i zastupalo srpske nacionalne interese u Hrvatskoj”.)

Podmetanja o “trgovini” dijelovima hrvatskog teritorija

Od početka rata protiv Hrvatske mogle su se i u ozbiljnim glasilima pročitati spekulacije o tobožnjoj Tuđmanovoj “trgovini” ovim ili onim dijelovima hrvatskog teritorija. Najčešće su se takva nagađanja izricala u obliku aluzije, bez imenovanja “trgovca”, kao da bi državnim teritorijem mogao “trgovati” netko drugi osim vlasti. Savka Dabčević-Kučar na tu je temu jednom izjavila:

“Hrvatska će braniti Baranju, a Baranja Hrvatsku. Protiv smo **svakog onog** tko bi se htio pogađati oko Baranje ili bilo kojeg drugog dijela Hrvatske” (vidi *Slobodnu Dalmaciju* od 22. srpnja 1991.).

Takve nedobronamjerne ocjene imale su i svoju jeku: “Ne mogu politiku Hrvatske voditi oni za koje se zna, što je javna tajna, da su ‘prodavali’ Vukovar, želeći za taj dio Slavonije i Baranje dobiti Hercegovinu ili neki drugi dio teritorija” (v. članak “Opasnost od plavih šljemova”, *Slobodna Dalmacija*, 22. veljače 1992.).

U spomenutoj *Poslanici* predsjednik je Tuđman, govoreći o otporima hrvatskoj državotvornoj politici, među ostalim rekao:

“Moramo biti svjesni da se srbo-jugoslavenski protivnici svakoga hrvatstva, a i njihovi saveznici u inozemstvu služe svim sredstvima. Osim otvorenog razornog rata, neprijatelj vodi protiv Hrvatske i svestrani podzemni rat ili tzv. specijalni rat. (...) Za podzemnu podrivačku djelatnost protivnici su imali pogodne pretpostavke i u zemlji i u inozemstvu.

Osobito u pogledu ubacivanja provokatorskih ili saboterskih elemenata i agenata u hrvatske državne i obrambene redove. Zamaskiranim djelovanjem u sredstvima javnoga općenja, ali i na ratištima, neprijatelji sadašnje Hrvatske žele obeshrabriti hrvatske borce na ratištima, a među civilno stanovništvo unijeti dezorijentaciju, defetizam i paniku ne bi li uništili plebiscitarnu volju hrvatskoga naroda da izgradi slobodnu i samostalnu Hrvatsku.”

KOME JE SVE TREBAO PARAGA

“Ovo nije demokratska Hrvatska, ovo je diktatorska Hrvatska. Od EZ i svijeta se traži priznanje Hrvatske i Slovenije, ali i poštovanje ljudskih prava; hoće li Hrvatska biti priznata, ne znam, ali znam da je najveću medvjedu uslugu Hrvatskoj napravio upravo predsjednik Tuđman”, govorio je na konferenciji za novinare netom iz pritvora pušteni Dobroslav Paraga (vidi *Vjesnik*, 19. prosinca 1991.). Bilo je to “zlatno doba” medijske promidžbe jedinog stranačkog čelnika koji je imao i svoju vojsku, čovjeka koji je žestoko kritizirao, napadao i osporavao hrvatsku vlast s predsjednikom Tuđmanom na čelu.

Dvadesetak dana prije toga čelnik HSP-a i oružanih formacija te stranke, “Hrvatskih oružanih snaga”, pitao se u “otvorenom pismu” iz istražnog zatvora predsjedniku Tuđmanu: “Zar ćemo se međusobno zatvarati i ubijati?” On u tom pismu tvrdi da “HOS čine dragovoljci Hrvatske stranke prava, koji su svi odreda uključeni u ZNG ili rezervni sastav MUP-a”, te pita Predsjednika: “Zašto naše rodoljublje nazivate fašističkim i proustaškim, koje nema oslonca u hrvatskom narodu? Ne znam zašto toliko ističete naše navodno ustaštvo kao smrtni grijeh, premda mi nismo ustaše.”

Paraga se cijelo vrijeme krajnje neodgovorno razmetao izjavama za koje je mislio da će “paliti” u narodu. Svoj demagoški “program” on je izlagao ovako: “Ne zaboravite da Tuđmanova Hrvatska danas ne samo što je manja od Bakarićeve Hrvatske – ona je čak i manja nego u 16. stoljeću... Izdaja, koja je jedan od glavnih uzroka tome, uvukla se u sam vrh hrvatske vlasti i sjedi u vladi, sjedi u kabinetu predsjednika republike. (...) Želimo prijeći u aktivnu fazu rata i napasti agresora... Mi imamo ratni savjet i u njega smo uključili i odlično obučene stručnjake iz

inozemstva... Oni misle da su osvojili Baranju, a uskoro neće imati niti Zemun. (...) Mi ne želimo čekati da Tuđman objavi mobilizaciju u situaciji kada je za njega primirje, a za mene je rat. (...) Mi danas obavljamo svoju dužnost potpuno svjesni da smo vojnici i u tome nas nitko ne može spriječiti. (...) Mi smo se spremni oštro suprotstaviti, i oružano, svakom obliku nasilja koje bi krenulo prema nama iz same Hrvatske, koje bi nas htjelo zaustaviti u našem organiziranju otpora agresoru, pa bilo to i državno nasilje, koje bi proizašlo iz logike da država ima monopol na fizičku, vojnu silu” (“Hrvatska peta kolona”, *Danas*, 17. rujna 1991.).

Glasnik [HDZ-a] je “slučaj Paraga” prokomentirao ovako:

“Nakon uhiđenja predsjednika Hrvatske stranke prava Dobroslava Parage zbog stvaranja oružanih paravojnih jedinica oglasile su se mnoge političke stranke i osudile taj čin. Kao glavne razloge navele su stajalište da političke nesuglasice valja rješavati politički, te da ta uhiđenja samo produbljuje krizu, umjesto da se radi na objedinjavanju snaga u obrani Domovine.

Budući da se te stranke inače prikazuju demokratskima, razumnoga čovjeka takvo njihovo stajalište prema uhićenju Parage u najmanju ruku začuđuje. Jer, kakva bi to bila demokratska Hrvatska, za koju se te stranke na riječima zauzimaju, u kojoj bi strankama bilo dopušteno stvarati svoje vojske, ne poštovati hrvatski grb, demokratski izabrane vlasti, itd.

Zatim, zbog čega bi to bio politički slučaj i zbog čega bi ga valjalo rješavati politički, a ne sudski, kad svatko, pa i čelnici stranaka mogu prošetati do Starčevićeva doma i opipati naoružane hosovce koji tamo stoje.

Čovjek prosto ne može povjerovati da većina hrvatskih političkih stranaka ne misli tako. Poznato je da je Paraga potkraj srpnja donio odluku (suprotno statutu HSP-a) da stranka pristupi stvaranju vojnih jedinica HSP-a. Istodobno čelnik stranke Alija Šiljak izjavljuje kako je njegov predsjednik u Hrvatskoj Paraga, a u BiH Alija Izetbegović; druge predsjednike ne priznaje! I sad, tko produbljuje krizu i tko ne radi na objedinjavanju snaga u obrani Domovine? Paraga ili hrvatska država?

Zanimljivo je da su iste te stranke graknule protiv izmišljene HDZ-ovske vojske prije godinu dana, a takva vojska nikad nije postojala, a da su preko stvaranja Paragine vojske prešle šutke” (*Glasnik*, 25. studenoga 1991.).

Paraga, čijoj su antituđmanovskoj i antihadezeovskoj zauzetosti neviđeno pretjeranu pozornost posvećivali gotovo svi (inače, tobože, “hadezeovski”) mediji, mnogima je trebao. Trebao im je kao prenapuhani politički destabilizator, a možda i detonator suverene Hrvatske i njezine vlasti. Trebao je kao onaj koji će hrvatskom narodu, ogorčenom strahotama agresije i rata, reći da Tuđmanu nije do naroda, da Tuđman vodi krivu politiku, da je posrijedi “izdaja” u vladi i vrhovništvu, te da je jedini spas u totalnom otporu neprijatelju i “ofenzivnim” akcijama, “do Zemuna”. A tu moć i snagu, tu odlučnost i hrabrost, mislili su oni koji su bili protiv Tuđmana, može narodu “jamčiti” samo netko tko obećava “granicu do Zemuna”, dakle ustašku NDH. Paraga je na tu kartu uporno igrao, pretpostavljajući da narod izložen bezočnoj agresiji po naravi stvari naginje radikalizmu.

Pavelić o Paragi

O Paragi je na svoj način u otvorenom pismu što mu ga je poslao progovorio bivši glavni tajnik HSP-a Krešimir Pavelić. Pismo glasi:

“Gospodine, Paraga, vaša politička destrukcija, antihrvatska djelatnost, pretvaranja Hrvatske stranka prava u privatno poduzeće, klevetanje Hrvatske vojske, policije i istinskih boraca za ostvarenje hrvatske državne nezavisnosti, ne mogu me ostaviti indiferentnim. To više što je moja malenkost suodgovorna za vaš izbor na dužnost predsjednika HSP-a, što mi često spočitavaju neki znanci i prijatelji.

Neću vam pisati o planu napada na Banske dvore, likvidaciji predsjednika Republike Hrvatske, hapšenju Vlade i raspuštanju Sabora, dakle o državnom udaru koji ste trebali izvesti po nalogu određenih krugova iz SAD 1991. Neću vam pisati ni o tome kako ste za taj plan dobili novac preko g. Milana Vukovića od izvjesnog antihrvatskog lobija u Americi koji je sve činio kako bi se u Hrvatskoj izazvala anarhija, bratoubilački rat, u kojem bi pucao Hrvat na Hrvata i tako onemogućilo međunarodno priznanje Republike Hrvatske. Neću vam pisati o tome kako ste ucjenjivali hrvatske jadnike koji su htjeli doći do oružja kako bi mogli braniti svoja ognjišta, tj. kako ste od njih tražili da se zakunu vama na vjernost kao ‘vrhovnom zapovjedniku’. Ne, neću pisati ni o tome da je vaša antihrvatska zavjera glavni razlog zbog kojeg sam podnio ostavku na dužnost glavnog tajnika HSP-a i istupanja iz nje u srpnju 1991. Isto tako neću pisati ni o vašem ‘slučajnom susretu’ u Sofiji krajem srpnja 1991. sa starim prijateljem Dobricom Čosićem, a ni o tome kako ste u svoje vrijeme štrajkali glađu pokušavajući na taj način iznuditi puštanje na slobodu iz zatvora pripadnika tadašnjih četničkih ‘Belih orlova’, koji danas kolju hrvatsku djecu, žene i starce, koji žare i pale po Lijepoj našoj. Također, neću vam pisati o tome kako u Washingtonu Hrvatsku stranku prava drže za ekstremnu, ustašku i fašističku stranku, a predsjednika te iste stranke cijene kao ‘velikog borca za ljudska prava’. Nema smisla pisati vam da ste čovjek bez ikakvih stručnih kvalifikacija, pa ste stoga primorani pretvoriti jednu povijesnu stranku u privatno poduzeće kako biste na račun lakovjernih zarađivali kruh za život. Ne trebam vam pisati o onim pismima koja ste uputili Ujedinjenim narodima, EZ-u, američkom Kongresu, Helsinki Watchu i drugima, u kojima optužujete Hrvatsku vojsku i policiju, kao i hrvatsku aktualnu vlast za ubojstvo 75 Srba na području Gospića.

Da li vam uopće treba pisati kako ste razbili Predsjedništvo Stranke i njezin Središnji odbor u kojem je ostalo od 71 člana samo 23, ili o Predsjedništvu koje se svelo od 15 članova na samo šest ili sedam. O mnogim stvarima neću vam ovaj put pisati jer imam namjeru da na Izvanrednoj konvenciji Stranke, koju navodno pripremate za 16. svibnja ove godine, iznesem mnoge stvari koje će otvoriti oči cjelokupnom članstvu HSP-a da se ne radi o Dobroslavu Paragi kao ‘velikom pravašu’ i ‘borcu za ljudska prava’, nego o čovjeku u službi određenih krugova u SAD, koje su mu dale zadatak da u Hrvatskoj izazove građanski rat, anarhiju i opće nezadovoljstvo u narodu, dijeleći ga na ‘komuniste’ i ‘naj’ Hrvate. Nažalost, kasno sam shvatio ona vaša lažna uvjeravanja kako su predsjednici jednog i drugog HOP-a agenti CIA-e, a njihovo članstvo ‘primitivci sa kojima se lako manipulira’. Isto tako, neću vam pisati o onoj osobi koja je u srpnju 1991. doputovala iz inozemstva, donoseći sa sobom novac kako bi se kupilo nekoliko saborskih zastupnika da pređu u HSP ne bi li tako postala parlamentarnom strankom, što sam sa gnušanjem odbio. Jer pravaš se postaje srcem, a ne novcem.”

Paraga – “ustaša po zadatku”

“Nema smisla”, nastavlja Pavelić, “navoditi kako sam u vama otkrio politikanta opsjednutog vlašću, koji je spreman upropastiti čitav hrvatski narod kako bi se nje dočepao. Niste vi, g. Paraga,

borac za ljudska prava, niti čovjek kojemu je stalo do slobode i demokracije, niti borac za hrvatsku državu. Vi ste USTAŠA PO ZADATKU, a ne po uvjerenju. Imate zadatak da HSP što više ustašuje kako bi se hrvatsku aktualnu vlast optuživalo u inozemstvu za porast fašizma u Hrvatskoj. Kada ta vlast kritizira vašu rabotu, tada iz inozemstva ustaju u zaštitu vaše osobe, jer ste vi 'veliki demokrat' i 'borac za ljudska prava'. U Hrvatskoj morate što više ustašovati, a u Americi se ograđivati od njih. Eto, g. Paraga, vi imate dva obraza koja su svakom spoznatljiva, pa i onima koji vas slijepo slijede jer im nudite Hrvatsku od Sutle do Sandžaka i Boke.

Ne pišem vam ovo otvoreno pismo, g. Paraga, iz navedenih razloga, nego zbog vaših izjava danih na konferenciji za tisak 30. ožujka ove godine, u kojima klevećete g. Antu Kovačevića, dopredsjednika HDS-a, koji je prije nekoliko dana otišao u Beč s nekim oporbenim strankama na pregovore sa 'četničkim strankama'. Predbacujete mu da je bio član Kluba jugoslavenskih studenata u Beču za vrijeme studija u razdoblju od 1975. do 1981., što ga 'diskvalificira' kao pravog Hrvata u odnosu na vaše hrvatstvo. A niste istakli da je taj isti Ante Kovačević zbog hrvatskog rodoljublja osuđen u Doboju na 8,5 godina robije, a vi na četiri godine zbog skupljanja potpisa za puštanje na slobodu političkih zatvorenika u Jugoslaviji, među kojima su se nalazili i mnogi današnji pripadnici Šešeljevih 'Belih orlova'. Pa tko je pošteniji Hrvat, vi ili g. Ante Kovačević? Predbacujete hrvatskoj oporbi da se usudila otići u Beč na pregovore sa 'četničkim strankama', a zaboravljate da je i dr. Ante Pavelić još davne 1956. godine pregovarao sa dr. Milanom Stojadinovićem, s kojim je čak postigao i sporazum o rušenju Jugoslavije. Na toj istoj konferenciji za tisak izjavili ste da ste donijeli odluku kako više nitko tko je bio član Saveza komunista ne može dobiti funkciju u stranki. Aferim, g. Paraga, kad se ne bi radilo o čistoj demagogiji. Da li to znači da će uskoro biti smijenjen g. Mile Dedaković Jastreb ili recimo Mario Mihaljević, pročelnik za promidžbu, koji je ušao u SK za vrijeme najvećih progona Hrvata nakon 1971., pišući ujedno pjesme o veličini J. B. Tita, sam ih uglazbljujući, kako bi se mogle pjevati prilikom tzv. Dana Republike ili JNA. Da li to znači da će svi oni koji su ušli u SK 1971., kako bi ga iznutra razbili, a već su te iste 1971. bili pohapšeni i osuđeni zbog 'kontrarevolucionarne djelatnosti', biti odstranjeni iz HSP-a? Ne znači li to da će pokojni Ante Paradžik biti izbačen iz Stranke posthumno zato što je 1971. kao predsjednik Saveza studenata Hrvatske ušao u SK sa ciljem da pomogne HRVATSKO PROLJEĆE i ostvari hrvatsku državu koju vi nazivate NDH. Nisu li ga prije njegove pogibije neke sitne duše u domovini i inozemstvu zbog toga članstva u SK vrijeđale, ponižavale i klevetale, a danas se, ako imaju savjesti, zbog toga moraju stidjeti. Nije li taj isti Paradžik, kao i mnogi drugi, te iste 1971. uhapšen i osuđen na višegodišnju robiju. *O tempora, o mores!*

Na kraju vas moram upitati u čemu ste vi bolji i pošteniji Hrvat od gg. Ante Kovačevića, Marka Veselice, Ivana Gabelice, Vice Vukojevića, 'propalih gostioničara' Krole i Milasa ili hrvatskog Mandele Đure Perice? Vi ste robovali četiri godine zbog traženja ljudskih prava za građane SFRJ, a oni uz to i zbog traženja suverene, samostalne NDH. Dok je hrvatska mladost ginula na bojištu, dok su 'Beli orlovi', za koje ste vi štrajkali i glađu u svoje vrijeme, klali po Hrvatskoj, dok su dr. Franjo Tuđman i lideri hrvatske oporbe vodili diplomatske bitke ne bi li se Hrvatsku međunarodno priznalo, dotle ste vi pripremali državni udar kako biste to onemogućili. Ako ove činjenice niste svjesni, tada vam savjetujem da se povučete iz politike i nastavite sa studijem kako biste stekli određenu stručnu kvalifikaciju od koje ćete moći živjeti. U suprotnom, povijest će vas zabilježiti kao jednog paranoika koji se htio mjeriti sa kraljem Tomislavom, Antom

Starčevićem, Eugenom Kvaternikom, Franjom Tuđmanom, a možda i Antom Kovačevićem. Vaše firerovske ambicije nanijele su dosta štete hrvatskoj državi i hrvatskom narodu, ali unatoč tome, Hrvatska je danas međunarodno priznata i uskoro će biti čitava slobodna. Vi možete i dalje klevetati, vrijeđati, ponižavati i pisati pisma Helsinki Watchu protiv Hrvatske vojske i policije, protiv predsjednika Tuđmana ili nekog drugog. Pas laje, a karavana prolazi. Očekujem vaš javni odgovor sa podastrtim argumentima.

Hic Rhodus, hic salta” (vidi pismo Krešimira Pavelića Dobroslavu Paragi, objavljeno pod naslovom “Paraga – ustaštvo za dolare”, u *Večernjem listu* od 7. travnja 1992.).

Paraga je trebao i kao onaj koji će potkrijepiti stalne optužbe na račun vlasti o kršenju ljudskih prava, pa i o likvidacijama nepoćudnih osoba, a i Srba. To je zacijelo bio razlog da su mu pozornost posvećivala glasila najšireg političkog spektra. Tako i ujdijevski ‘Danas’, koji piše: “Hrvatske opozicione stranke osnovale su svoj odbor za ljudska prava jer onaj saborski ne obavlja svoju funkciju. Pri čemu je Dobroslav Paraga, predsjednik stranke domaćina, konstatirao kako se ‘posljednjih mjeseci prešlo na najgrublje oblike obračunavanja s opozicijom, čak i na naručivanje ubojstava’. On je pritom spomenuo niz primjera: od zlostavljanja Dedakovića, likvidacije Marine Nuić, nestanaka i vjerojatno likvidacije uglavnom Srba u Gospiću do naručenih ubojstava u Županji. Tom prilikom Paraga je izrekao rečenicu koju ‘Žižak’ smatra izjavom tjedna: ‘Budemo li o ovim slučajevima šutjeli, dogodit će se da i mi nestanemo’“ (*Danas*, 2. veljače 1992.).

Dnevni i tjedni listovi i tjednici vrvjeli su od izvješća i komentara o nebrojenim skandalima vezanima uz Paragu i HSP – od ustaškog znakovlja na odorama do nezakonitog ulaska u zgradu Starčevićeva doma u Zagrebu. Na trenutke se, po medijskoj prezentaciji, mogao steći dojam da je Paraga ključni čovjek za Hrvatsku, a HOS za obranu dijelova Hrvatske ili Herceg-Bosne.

“Mi tražimo Hrvate”, lupetao je Paraga, “koji vjeruju u NDH, u Hrvatsku od Sutle do Drine, koji Bosnu smatraju integralno hrvatskom.(...) HSP je pred sebe postavila nekoliko točaka, od povratka Starčevićeva doma, proglašenja NDH tijekom ove godine, do dizanja općeg ustanka hrvatskog naroda i oslobođenja NDH. (...) Ne očekujemo od ove vlasti da nas podrži, mi tražimo da ova vlast ode i da mi preuzmemo vlast! Ako ona to ne shvaća pozvat ćemo hrvatski narod, bilo na izbore, bilo na nešto izvanredno. (...) Doći će do sukoba s politikom hrvatske izdaje i kapitulacije. Naše jedinice ne dovode vlast u pitanje, ali vlast ne smije izdati Hrvatsku” (“Sprečavamo libanonizaciju”, *Nedjeljna Dalmacija*, 4. listopada 1991.).

Globusova četiri scenarija državnog udara

Zanimljivo je da je 3-4 dana nakon Paraginih pučističkih izjava u kojima se iznose otvorene prijetnje i ucjene hrvatskoj vlasti, tjednik *Globus* objavio tekst sa sljedećim naslovima i podnaslovima: “4 scenarija državnog udara u Hrvatskoj/ Poglavnik u Banskim dvorima?/ Može li se u Hrvatskoj odigrati državni udar? Mogu li Paragini HOS-ovci razbiti koaliciju dr. Franje Tuđmana i Ivice Račana i uvesti diktaturu koja se ne bi temeljila ni na Ustavu ni na političkim dogovorima, nego na sili oružja i na frustriranosti širokih slojeva pučanstva?” (*Globus*, 8. studenoga 1991.). Tekst je popraćen četirima slikama, a uz “2. scenarij/desni puč” donesena je slika Dobroslava Parage. U članku pak *Globus* piše: “Treći scenarij preuzimanja vlasti u Hrvatskoj je ‘državni udar’ kojeg bi učinili borci HOS-a, tj. članovi HSP-a Oni to mogu (pokušati) učiniti samostalno ili u suradnji s istomišljenicima iz drugih stranaka, ali i vojnih formacija. Taj udar može biti isključivo

vojni, ili vojno-politički, kombiniran s prethodnim scenarijem o desnom udaru u parlamentu, 'potpomognutom' ograničenom vojnom akcijom, koja može biti i obrambenog karaktera. Mogućnost intervencije pravaških vojnih jedinica najavio je i sam Dobroslav Paraga" (*Globus*, 8. studenoga 1991.).

Ipak, *Globus* je zaključio: "Najvjerojatniji je u Hrvatskoj 'meki' državni udar, preuzimanjem vlasti na nekoj burnoj, ali za javnost zatvorenoj sjednici Sabora ili Državnog vijeća."

Sve to Paraga je izjavljivao, a *Globus* donosio u danima kritičnim za Vukovar, a koje se htjelo učiniti i kritičnima za Hrvatsku koja je krvarila u obrambenom ratu, dok njezina međunarodnog priznanja još nije bilo na vidiku.

"Kad sam bio uhićen", izjavio je Paraga, "tisuće pripadnika HOS-a su bile spremne doći u Zagreb, napasti Banske dvore i Okružni zatvor. Ja sam to spriječio. Nismo to dozvolili" (*Nedjeljna Dalmacija*, 19. prosinca 1991.).

Očito, prvak HSP-a razmetao se po volji neodgovornim i uznemirujućim izjavama, prijetnjama i pozivima na (mogući) neposluh prema legalnoj hrvatskoj vlasti, a onda bi njihov očiti smisao opovrgavao kada bi ga se pozvalo na odgovornost, optužujući vlasti da tobože zatiru "demokraciju". Ipak, na kraju je, valjda posve izgubivši strpljenje i shvativši da se njegova misija približila dočetu, istresao priznanja svega onoga što je nijekao i opovrgavao kada su protiv njega počinjale istražne radnje. U interviewu za *ST* [*Slobodni tjednik*] u lipnju 1992. među ostalim je izjavio:

"Rekao sam prije par mjeseci da se HOS neće moći iskorijeniti nikada, već da će svi biti HOS, čitava HV će postati HOS..." (*ST*, 24. lipnja 1992.).

Paraga je inzistirao na tome da Bosna i Hercegovina ima biti suverena država i protivio se bilo kakvoj njezinoj kantonizaciji, a onda je u istom interviewu izjavio: "Hrvatski narod vodi oslobodilački rat na svom državnom, povijesnom i prirodnom području. I sad uzeti tom narodu pravo da se oslobodi i da bude u neovisnoj državi. To je iluzija i ludost. To može samo predsjednik Tuđman napraviti. (...) Ali ja sam spreman ići u zatvor ako je moja krivnja to što pomažem ljude u Herceg-Bosni i što smo slali šlepere i municiju, i šaljemo dalje, i slat ćemo uvijek dok god se rat ne dobije. (...) Jedini je odgovor na veliku Srbiju Hrvatska do Drine, i Hrvatska mora biti do Drine, bez obzira na to kome se to sviđa ili ne. Alija Izetbegović je bio Hrvat i ja mislim da će njegova velika uloga biti u ovom sadašnjem procesu da počne osvještavati pripadnike islama, Muslimane u Herceg-Bosni, da se nakon 50 godina pranja mozgova i zabrane nacionalnog izjašnjavanja zaista počnu uključivati u zajednicu demokratskih država i naroda svijeta. Njima se mora jasno predočiti što znači danas poistovjećivati vjeru i naciju."

Paraga je to izgovorio u trenucima kad se nad Hrvatsku nadvijala prijetnja sankcijama UN zbog toga što su navodno "elementi" njezine vojske zastupljeni u Bosni, odnosno što se prema BiH navodno vodi velikohrvatska, a ne legitimna hrvatska obrambena politika.

Paraga sa Srbima

Zanimljivo je da je svojedobno za Dobroslava Paragu, kada mu slovenske vlasti koncem 1988. nisu htjele dati putovnicu, intervenirao Dobrica Ćosić, u ime Odbora za obranu slobode misli i izražavanja iz Beograda. Još je zanimljivije da Ćosić Paragi, koji je tada štrajkao glađu,

izražavajući mu “moralnu potporu”, poručuje neka prekine štrajk glađu, odnosno: “Svoje zdravlje čuvajte za teže moralne i građanske kušnje, koje Vas čekaju.”

O čovjeku kojemu su puna usta “izdaje Hrvatske” i “NDH” legendarni Daidža, pravim imenom Nijaz Batlak, iznio je sljedeće: “Paraga smeta i ovoj državi, i Stranci prava, i ljudima koje je oko sebe okupio lažnim obećanjima. Profanirao je stranku prava. Dobro ga znam iz Amerike, ne može on meni podvaljivati. Bio je pola godine sa mnom u Washingtonu i cijelo vrijeme nalazio se samo sa Srbima i Židovima, a nikad s hrvatskom emigracijom! Mnogo toga što priča, čiste su floskule. Samo se čudim zašto netko ne objavi sve biografske podatke o Dobroslavu Paragi u vezi s njegovim djelovanjem u Americi, pa bi taj junak brzo spustio jedra” (vidi interview s Daidžom u *Globusu* od 29. svibnja 1992.).

Paraga se zamalo savršeno uklopio u igru koju su kreirali određeni strani politički krugovi, a čija je srž bila u tome da se “miroljubivom” Tuđmanu suprotstavi “ratoborni” Paraga, da se Tuđmana ili prisili na radikalizam ili ga se što više odvoji od dijela naroda kojemu je bilo dosta primirja koja agresor ne poštuje i sporazuma kojih se ne drži. Taj i takav napadnuti i frustrirani narod, koji nije mogao uvijek znati u koliki škripac međunarodna diplomacija dovodi hrvatsku politiku, mogao bi protiv Tuđmana, ocijenjeno je, pokrenuti samo netko tko bi nudio silu, moć i brzu pobjedu nad neprijateljem. A za to bi najbolje, mislilo se, mogao poslužiti Paraga. Kao najpogodniji za obračun s Vrhovništvom ocijenjen je trenutak kada je pao Vukovar.

Vukovar

Tada je u središte medijske pozornosti izbio zapovjednik obrane Vukovara, Mile Dedaković – “Jastreb”, do potkraj ljeta 1991. visoki oficir Jugoslavenskog ratnog zrakoplovstva. On se nedugo po padu Vukovara, koji je prije toga napustio, našao rame uz rame s Paragom, prišavši i formalno HSP-u. Iz dana u dan nizale su se i pojačavale koncem listopada i tijekom studenoga optužbe na račun Vrhovništva zbog toga što navodno nije stizala dostatna pomoć opkoljenom Vukovaru u oružju, streljivu, opremi, hrani i lijekovima. Dramatičnim glasom javljali su dopisnici Hrvatskog radija iz Vukovara, među kojima je bio i Siniša Glavašević, kako se Vukovar brani nadčovječanskom borbom, ali sve češće uz dodatak da iz Zagreba obećana pomoć ne stiže, ili da je nedostatna. Temperatura je rasla, u jednom trenutku upetljao se i međunarodni humanitarni konvoj, uz koji su se četnici i armijski tenkovi još više primaknuli prvoj liniji obrane grada, a po Hrvatskoj se sve više govorilo kako se Vukovaru može, ali se ne želi pomoći.

Vukovar, grad-heroj, tri je mjeseca odolijevao napadima golemih snaga koje su dolazile iz Srbije: oklopnim i pješačkim postrojbama, topništvu i napadima zrakoplova. Tri mjeseca trajala je ogorčena borba u kojoj je neprijatelj trpio goleme gubitke, bez uspjeha pokušavajući zauzeti grad. I tada, kada se pomislilo da Vukovar i ne može pasti, dogodilo se najgore.

O vukovarskoj bitci tek će se pisati studije i obavljati analize. Politički gledano, zanimljivo je to da je Vukovar pao u trenutku kada se s njim identificirala cijela Hrvatska, svaki hrvatski čovjek, a u tom trenutku zapovjednik obrane, već otprije u Vinkovcima, okrenuo oštricu srdžbe

prema Vrhovništvu, dajući potporu onima koji su već otprije sumnjicali i optuživali hrvatsku vlast za “izdaju” Vukovara.

Protiv stranog diktata

Govoreći o “slučaju Vukovara i istočnoslavonskog ratišta”, predsjednik Tuđman u *Poslanici* od 24. studenoga 1991. kaže da taj slučaj “služi kao očit dokaz o sprezi i istovjetnom radu KOS-a i HOS-a i različitih obavještajnih službi s ciljem obaranja demokratske vlasti Hrvatske. Jasno sve je to usmjereno da se Hrvatska oslabi u obrambenom ratu i podredi stranom, ne samo beogradskom diktatu.” Tuđman nastavlja:

“Junačku tromjesečnu obranu Vukovara, koji je postao simbol uspješnosti hrvatskog obrambenog rata, neprijatelj je pokušao iskoristiti za organiziranje obaranja hrvatske vlasti. I ranije je bilo pokušaja da se oslabi obrana, prepuste pojedina uporišta i gradovi a potom nezadovoljstvo javnosti usmjeri na rušenje demokratskog poretka. Ono što nije uspjelo padom Kijeva i sabotажom obrane Hrvatske Kostajnice pokušalo se sada s Vukovarom, a sličan scenarij danas se ponavlja s namjerama o stvaranju marionetske Dubrovačke republike u sastavu ostatka Jugoslavije.

Tjednima je unaprijed u publicistici stvarana klima ‘ako padne Vukovar – mora da padne i Zagreb’, tj. sadašnja hrvatska vlast.

Organizatori su išli za tim da isprovociraju pad Hrvatske političkim prevratom u Saboru i vojnim pučem u redovima hrvatske vojske.

Hrvatskom Saboru, koji je zasjedao od 7. do 9. studenog ove godine podnijeta je ‘Optužnica’ u ime ‘Vukovara’, koju Predsjedništvo Sabora nije stavilo na dnevni red jer je anonimna, i jer se tada još nije znalo za urotu, tj. da je to nagovještaj pokušaja državnog prevrata u Hrvatskoj. (...) U njoj se ‘optužuje’ ‘Sabor Republike Hrvatske za sudjelovanje Hrvata u najvećem zločinu u povijesti nad Hrvatskim narodom’. A za ‘zločinačku izdaju’ uz hrvatski Sabor optuženi su i hrvatska Vlada i Predsjednik Republike.

Do sada je poznato da je ta ‘Optužnica’ odaslana iz ureda potpukovnika Mile Dedakovića-Jastreba, koji je tada i sve do 20. ovog mjeseca bio zapovjednik operativne grupe Vukovar-Vinkovci-Županja. U jednom dokumentu Dobroslav Paraga naznačuje Milu Dedakovića kao vrhovnog zapovjednika Zbora narodne garde i HOS-a. U svezi s tim treba jasno reći da je postojanje formacija HOS-a, zbog njihovog ekstremizma, korištenja fašističkih simbola i pozivanja na NDH, služilo kao dokaz ustašoidnosti Republike Hrvatske, na što se pozivaju svi oni koji žele spriječiti samostalnost i međunarodno priznanje Hrvatske. A što se tiče Vukovara, ne samo da je sabotirana obrana, opskrba i utvrđivanje vukovarskog i istočnoslavonskog bojišta, već je iz istog kruga naređen napad na srpska sela izvan Hrvatske da bi se Hrvatska prikazala agresorom. Taj plan, na sreću, nije proveden.

Da se JNA brine o bivšim suradnicima svoje službe, dokaz je da su njeni zrakoplovi (od 15. do 19. ovog mjeseca) bacali letke od Slavonskog i Bosanskog Broda do Zaprešića s ‘Optužnicom’ protiv ‘Tuđmanove banske svite’ i potpisom ‘Odbor za zaštitu Jastreba’.

A kako se krug povezanosti sam zatvorio, ili točnije razotkrio, dokaz je priopćenje o uhićenju Dedakovića-Jastreba, koje je nekoliko sati po uhićenju izdala HSP s potpisom njezina ‘Pročelnika promidžbe’. U tom priopćenju za Dedakovića se govori da je ‘poznati hrvatski borac’, a činjenica je da je iz okupatorske JNA prešao u Hrvatsku vojsku pred tri mjeseca. Nije to prvi slučaj

pokušaja KOS-a da pomoću ponekog ubačenog bivšeg oficira JA pokuša destabilizirati hrvatske obrambene snage pa i rušiti hrvatsku vlast. (...)

Ali je veoma i upitno odakle europskim diplomatima podatak da s nama na konferenciji u Haagu i jučer u Ženevi razgovaraju sa stanovišta da Paraga raspolaže s 30 do 40 tisuća naoružanih ljudi u profašističkim formacijama. Jasno je zašto su tako poučeni. A jasno je da ih je stoga teško razuvjeriti kako je riječ samo o nekoliko stotina, od kojih je pretežni broj bio spreman stupiti u redovne hrvatske snage... (*isto*)”

Ovome što je predsjednik Tuđman rekao s vremenom će se dodati egzaktni i za mnoge bukače neugodni zaključci državne komisije koja je radila na rasvjetljivanju obrane i pada Vukovara. No, znakovito je to da je “Jastreb”, kojega su neki dokazani jugofili u Zagrebu htjeli učiniti junačnom žrtvom kako bi izazvali gnjev naroda i okrenuli ga prema Vrhovništvu, nedugo prije prelaska u hrvatske redove, dok je još bio u JNA, a agresija protiv Hrvatske sve više jačala, stupio u redove Saveza komunista – Pokreta za Jugoslaviju (SK - PJ). A na kraju se, kao takav, i formalno pridružio nikom drugom nego baš HSP-u!

OPORBA KAO SUDAC HRVATSKE DRŽAVNE POLITIKE

Vanceov plan i Budišina ostavka

Izašavši iz Vlade u veljači 1992., Dražen Budiša odlučno je osporavao prihvatljivost Vanceova mirovnog plana, koji predviđa dolazak Unprofora (zaštitnih snaga UN) na okupirana područja, povlačenje Armije i razoružavanje svih iregularnih formacija. Budiša je tvrdio da su “mnoga rješenja iz toga plana na štetu naroda žrtve, pa se onda njegova takva pozicija ne može nazivati ostvarenjem stoljetnih težnji hrvatskog naroda, kako to iznosi aktualno Vrhovništvo” (v. članak “Nitko nije platio toliku cijenu”, *Vjesnik*, 15. ožujka 1992.). Budiša podmeće Vrhovništvu da ono Vanceov plan naziva “ostvarenjem stoljetnih težnji hrvatskog naroda”, što ne odgovara istini, jer se te težnje ne odnose na Vanceov plan, nego na uspostavu i priznanju hrvatske države. Osim toga, Budiša “zaboravlja” da je Vanceov plan, tada kad je prihvaćen (2. siječnja), ipak u znatnoj mjeri zaustavio agresiju na Hrvatsku, te obvezao agresorsku armiju na povlačenje sa svih okupiranih teritorija.

Isto tako, Budiša je dajući ostavku tvrdio da se “planom UN onemogućuje povratak prognanika na njihova ognjišta u velikom dijelu Hrvatske” (v. njegovo pismo od 12. veljače, “Zašto sam podnio ostavku”, *Slobodna Dalmacija*, 13. veljače 1992.). No Budiša ni tada ni poslije nije rekao kojim bi se to čarobnim planom na bolji način brže i lakše omogućio povratak prognanika. Nije ni mogao reći, jer nijedno drugo rješenje osim postignutoga, nepristrano i realno gledajući, i nije bilo moguće.

Zanimljivo je koliko se prašine u političkoj javnosti diglo zbog te Budišine, zacijelo neopravdane, ostavke. Ona je iskorištena za brojne napadaje na predsjednika Tuđmana i za ocjene da u Hrvatskoj nema demokracije. Jedan tjednik tom je prilikom napisao: “Gregurić može ostati

predsjednikom HDZ-ove vlade, ali očito više ne može biti predsjednikom vlade koja bi predstavljala sve hrvatske stranke. To pak otvara mogućnost za ozbiljan razgovor o legitimnosti cjelokupne hrvatske političke zgrade” (*Slobodna Hrvatska*, 21. veljače 1991.).

Dr. Franjo Tuđman – “karcinom hrvatske politike”

U anketi istog tjednika predsjednik HDS-a dr. Marko Veselica s tim u svezi rekao je: “Mislim da je upravo činjenica da je predsjednik Franjo Tuđman sebi uzeo pravo da sam vodi čitavu vanjsku politiku i da sam sklapa tajne sporazume veliki hendikep – ja bih rekao, karcinom – ukupne hrvatske politike, a posebno vanjske...”

Odgovarajući na isto pitanje (“Koliko gušenje demokracije i sve što se događa utječe na ugled Hrvatske i hrvatske politike u Europi i svijetu?”), dr. Savka Dabčević-Kučar u svom je “implicitnom” stilu odgovorila: “Normalno je da će ugled i priznanje Hrvatske biti vezano uz stupanj demokracije i stupanj ekonomskih odnosa koje Hrvatska bude razvijala. Inače će na Hrvatsku gledati kao na neku latinskoameričku zemlju, gdje se razvija nekakvo diktatorstvo i nekakav primitivni oblik državnog kapitalizma.”

Milošević i „prirodni saveznici“

“U Karađorđevo nije trebalo ići”, bila je nakon tajnog sastanka Tuđmana i Miloševića početkom 1991. decidirana dr. Savka Dabčević-Kučar. “Miloševiću je”, nastavila je, “nakon beogradskih demonstracija, kada se našao u potpunoj izolaciji, trebao netko s kim će razgovarati. Međutim, razgovor u Karađorđevu samo je izazvao nepovjerenje javnosti, ali i hrvatskih saveznika u Jugoslaviji. Mi moramo jačati odnose sa saveznicima u zemlji i izvan nje protiv velikosrpske koncepcije.”

Brojne su bile, javne i tajne, kritike na račun Tuđmana zbog njegova susreta s Miloševićem u Karađorđevu, ali su istodobno razgovori šestorice predsjednika republika bespogovorno razumijevani kao sami po sebi razumljivi.

“Ne možeš u vanjskoj politici”, poučavao je hrvatsku javnost Mate Meštrović, računajući i na zapadnu averziju prema Miloševićevoj politici, ići protiv njega, a u isto vrijeme pregovarati s njime i sudjelovati u razgovorima koji bi mogli završiti na štetu trećeg, inače hrvatskog saveznika. To je temeljito pogrešna politika. Ako je zapad protiv Miloševića, a jest, valja i Hrvatska voditi politiku sračunatu na rušenje Miloševića, a ne da prihvati politiku koja njemu daje podršku” (“Hrvatska mora znati interese zapada”, *Večernji list*, 16. lipnja 1991.)

“Čuo sam iz pouzdanih izvora”, izjavljuje Miko Tripalo za najpoznatiji beogradski tjednik, ne navodeći koji su to njegovi “pouzdana izvori”, “da su Milošević i Tuđman u Karađorđevu sjedili pored geografskih karata, dijelili Jugoslaviju i nisu se mogli dogovoriti. Ne želim ih uspoređivati sa Hitlerom i Staljinom...” (“Preferans sa Tuđmanom”, *NIN*, 24. svibnja 1991.). U istom interviewu Tripalo, neposredno nakon uspješnog referenduma, u osvit očekivane agresije na Hrvatsku, ističe: “Sadašnje nacionalne suprotstavljenosti u Hrvatskoj ne bi dobile takve dimenzije da nije bilo pogrešaka hrvatske vlasti”. “Hitler i(li) Staljin” – to je izbor što ga je Tripalo bio podmetnuo predsjedniku hrvatske države u kritičnom trenutku borbe za njezinu nezavisnost.

Kad je o Karađorđevu riječ, u medijima je istican mračni aspekt (asocijacija na 1971., kada je u Karađorđevu sankcionirana odluka o utruću liberalno-komunističkog projekta društvenih reformi u Hrvatskoj), te se govorilo da se Tuđman nije imao sastajati sa “zločincem” Miloševićem. Dabčević-Kučar i mnogi drugi tvrdili su tada, u rano proljeće 1991., da je Miloševića, tobože uzdrmanog ožujskim demonstracijama, Tuđman “spasio” time što se s njim susreo. No ono što se poslije događalo pokazuje da Milošević demonstracijama nije bio ni najmanje uzdrman, kao što ga ni mnogi kasniji događaji nisu u Srbiji ozbiljno politički ugrozili. Kritičari Tuđmana u javnost su, dakle, lansirali krivu prosudbu kao presudbu, ne hoteći na taj susret gledati kao na najnaravniji pokušaj postizanja političkog dogovora kojim bi se, ako je ikako moguće, otklonila prijetuća agresija na Hrvatsku, rat, stradanja, razaranja i krvoproliće, sve ono do čega je i došlo nedugo nakon toga. Znali su da nam svijet neće pomoći, znali su da od tzv. prirodnih saveznika u drugim republikama neće biti nikakve koristi, znali su koliku vojnu moć ima Armija i Jugo-Srbija, a bili su protiv pregovora s Miloševićem i Kadijevićem. Jednom će se sve otkriti, ali zar je netko poput Meštrovića mogao biti tako naivan da vjeruje kako se Hrvatska može “spasiti” tako da u Srbiji ruši Miloševića! Uostalom, kako je to Miloševića, gospodine Meštroviću, Tuđman uopće mogao rušiti više nego što ga je dosad (s)rušio?

Isto tako, cijelo se vrijeme iz redova kritičara govorilo o tome da Hrvatska treba okupiti saveznike u drugim republikama. “Ja već gotovo godinu dana tvrdim, i to uporno”, lamentirao je tadašnji predsjednik Matice hrvatske iz redova HSLS-a Vlado Gotovac, “da Hrvati moraju okupiti oko sebe sve one koji su velikosrpskom i komunističkom ideologijom ugroženi, da moramo stvoriti otvoreni, javni i po međunarodnim normama uređen savez među slobodnim državama koje odbijaju da budu članice velikosrpske Jugoslavije. To znači s Makedonijom, BiH, sa Slovenijom. Da moraju taj savez predstaviti Europi kao konzekvenciju koja proizlazi i slijedi iz sadašnje Jugoslavije. Da moraju svima onima koji sad tehnički, da tako kažem, nisu unutra, tj. Albancima, Mađarima, ljudima u Sandžaku, pružiti moralnu i materijalnu pomoć u njihovu sporu s velikosrpskim hegemonizmom i njegovim terorizmom, i da na taj način Hrvatska postane središte demokratskog, općeg i balkanskog pokreta za oslobođenje od velikosrpskog terora i od komunističkih pokušaja da se restaurira komunizam. (...) Gubiti prirodne saveznike znači stvarno voditi najlošiju moguću politiku. Npr. umjesto da smo mi, kad se pojavila kod Miloševića ideja da hoće dijeliti BiH, rekli jednu jedinu rečenicu, a ta glasi: Ako vi gospodine pokušate mijenjati granice BiH, Hrvatska će zajedno s BiH braniti te granice, jer mi inzistiramo na tome da BiH ostane u sadašnjim granicama. Umjesto da na taj način odgovorimo Miloševiću, mi smo mu odgovorili na najgori mogući način, naime rekli smo: Ako vi pokušate mijenjati te granice, onda ćemo i mi to činiti, što je katastrofalno (iz intervjua za *Slobodnu Dalmaciju*, 10. kolovoza 1991.).“

2 + 2 + 2 = 6

Hrvatska je u međuvremenu priznala Bosnu i Hercegovinu, obje su primljene u Ujedinjene narode, ali Ujedinjeni narodi budnim okom paze ne bi li Hrvatsku ulovili kako vojno pomaže BiH. Dakle, unatoč Gotovcu, Hrvatskoj se ni dan-danas ne dopušta pomoći BiH u obrani granice na Drini, a onda kad je Gotovac tražio da se na to ide, bila je takva ideja ravna ruskom ruletu. Uostalom, odakle mu uopće ideja da bi tada Alija Izetbegović na takvo savezništvo pristao, kad se

zna da je jedno vrijeme zastupao ideju da Slovenija i Hrvatska budu u konfederalnom odnosu s ostalim republikama, a ostale republike da ostanu u – jugo-federaciji!

K tome, povijest je pokazala da nijednog ozbiljnog saveznika Hrvatska nije imala onda kada je bila napadnuta, nitko iz istočnih republika nije svoje vojnike i časnike pozvao da ne sudjeluju u agresiji na Hrvatsku odnosno da napuste JNA, kamoli prepoznao ili pokušao iskoristiti taj trenutak kao priliku da razriješi taj njihov (Gotovčev) tobožnji “spor s velikosrpskim hegemonizmom”. Dapače, Izetbegović i Gligorov svojski su se – i nakon što je Hrvatska obranila i proglasila nezavisnost – trudili očuvati nekakvu Jugoslaviju, po formuli 2 + 2 + 2, otežavajući i time međunarodno priznanje Hrvatske, jer su se za njihov prijedlog hvatali Carrington i drugi jugofili kao za zadnju priliku održanja jugoslavenske države!

Tko je “rušio” Hrvatsku

“Meni tada nije bilo jasno koliko je pokret Hrvatske demokratske zajednice bio jak u narodu. Tek kada sam došao u Zagreb, prvi put sam vidio da su gotovo svi obični ljudi s kojima sam razgovarao bili za ‘HDZ’“ (“Amerika neće maknuti ni malim prstom”, *Nedjeljna Dalmacija*, 22. srpnja 1990.). Tako je govorio predsjednik Izvršnog odbora Hrvatskog narodnog vijeća (HNV) dr. Mate Meštrović kad je nakon izbora došao u Hrvatsku. Očito, nije poznao raspoloženje hrvatskog naroda, ali mu to nije priječilo da se svrsta uz glavnog predizbornog suparnika HDZ-a, Koaliciju narodnog sporazuma. Koalicija je bila “izmišljena” nedugo prije izbora, kao zadnji adut za izbornu “rušenje” zahuktalog HDZ-a. U njoj je bilo okupljeno nekoliko stranaka, a pridružile su im se i neke “nestranačke ličnosti”, među kojima i šef među emigrantima vrlo uglednog HNV-a.

Prije svog prvog dolaska u domovinu nakon 1971., Meštrović izjavljuje da će na skorašnjim izborima biti za KNS [Koaliciju narodnog sporazuma]. “Čini mi se da koalicija centra ima najrazumniji program. Oni zastupaju mišljenje da nisu bezuvjetno za Jugoslaviju, ali nisu ni protiv nje... Osobno smatram da Koalicija narodnog sporazuma promovira najrealniju i najperspektivniju politiku” (“Bez potresa, nasilja i štetne euforije”, *Vjesnik*, 1. travnja 1990.).

Revoltiran nekim njegovim izjavama protiv “ekstremne emigracije”, Ivica Penavić iz Chicaga pita ga: “Vi g. Meštroviću tvrdite da je Miro Barešić iz Paragvaja ‘slao ucjenjivačka pisma i tražio novac za revoluciju’“. Želio bih znati iz kojeg izvora dolazite do tih podataka. Nije li to možda režimski ‘Vjesnik’ iz 1985, gdje su doslovno iste optužbe protiv Mira osvanule u feljtonu ‘Paragvajska veza’? G. Meštroviću zašto hrvatskoj javnosti, kao gotove činjenice, podastirete ničim dokazane objede ondašnjih režimskih piskarala. Vama je, kao i meni, vrlo dobro poznato da je Miro Barešić skoro pune dvije godine ležao u američkom istražnom zatvoru na Manhattanu. Na koncu ga je američko pravosuđe, koje Vi jamačno smatrate bezgrešnim, pronašlo nevinim u svim točkama optužbe. Zar Vi gospodine, kao iskusan hrvatski političar, kakvim se volite zamišljati, zaista povjerujete svemu što pročitate ili saznate preko svojih ‘veza’?” (“Političko kameleonstvo”, *Nedjeljna Dalmacija*, 9. kolovoza 1990.).

I Meštrović je unatrag dvije godine bio najviše zabrinut za “demokraciju” u Hrvatskoj. “Ne dokazuje se danas demokratskom svijetu da je Hrvatska ‘najdemokratskija zemlja’ svijeta izgradnjom kulta ličnosti što se sukobljava sa temeljnim koncepcijama demokracije”, govorio je on (vidi: “Loš imidž prošlosti”, *Borba*, 10. lipnja 1991.).

I pred očekivano donošenje ustavne odluke hrvatskoga Sabora o nezavisnosti, što je, nakon izbora, donošenja novog Ustava i referenduma, bio najodlučniji, ali i najopasniji potez novih hrvatskih vlasti, Meštrović napada hadezeovsku vlast, tvrdeći da je “u hrvatskoj politici u ovih godinu dana načinjeno mnogo loših poteza, a to ne ide u prilog afirmaciji Hrvatske u svijetu. Zapad je skeptičan zbog toga što su strukture vlasti i sudstva ostale gotovo netaknute. U komunističkoj je Jugoslaviji vlast bila u rukama samo jedne stranke, a tako je i danas u Republici Hrvatskoj” (“Zapad tajno i javno”, *Slobodna Dalmacija*, 8. lipnja 1991.).

Na početku otvorene agresije na Hrvatsku dr. Meštrović govorio je: “Dr. Tuđman preuzeo je funkcije prema novom Ustavu, a nije bio izabran po novom Ustavu! Da bi obavljao poslove koje obavlja, trebao bi biti izabran od naroda u izravnom glasanju, a da bi sve bilo po zakonu, trebalo je nastaviti po bivšem Ustavu, s predsjedništvom, sve dok se ne provedu izbori za novog predsjednika. (...) Mislim da se može kazati kako je dosad sve ključne odluke donosio dr. Tuđman sam... Znae, gospodin Tuđman je ‘opsjednut’ stvaranjem Hrvatske u granicama Banovine Hrvatske, no ne uvažavajući promijenjene povijesne okolnosti... Mislim da je hrvatska vanjska politika jako loše vođena. (...) Sada, nakon slavlja i nakon višekratnog proglašenja nezavisnosti – te nezavisnosti nema! Razumijete, kad govorimo o raskolu u HDZ-u, ja mislim da ima i nezadovoljstva u HDZ-u... Do teških sučeljavanja došlo je stoga što su članovi HDZ-a, kao borbeni Hrvati, zaprepašteni gubicima koje je Hrvatska pretrpjela u teritoriju, u žrtvama, što se stalno govori o povlačenju, o taktiziranju, o vremenu potrebnom za dodatno naoružavanje... Nervirale su ih priče o postojanju nekakve tajne strategije za koju narod ne treba znati da je ne bi kompromitirao... Da bi se konačno pokazalo, da strategije uopće nema! (...) Naravno, u svakoj zemlji vlast ima podršku dok vodi uspješnu politiku. Kad se politika pokaže promašenom i neuspješnom – treba je mijenjati. A nije moguće mijenjati politiku, ako se ne promijene ljudi koji su sprovodili onu bivšu. (...) Sada pak hrvatska vlast nudi Srbima široku autonomiju. Ali, trebalo je to napraviti prije! Jedna od glavnih zamjerki ovoj vlasti jest baš to što u svemu kasni. (...) Ono što se zbog svega toga može slobodno reći, jest da je politička pozicija doktora Tuđmana uzdrmana. Ona je uzdrmana u samoj njegovoj stranci, ali i u narodu. Mislim da smo blizu velikih promjena” (“Kako se zaljuljao Franjo Tuđman”, *Globus*, 9. kolovoza 1991.).

Tako je na početku obrambenog rata, dok su mnogi očekivali da pod “moratorijem” Hrvatska i njezina vlast padnu, dr. Meštrović najavljuvao “velike promjene” politike i ljudi koji su tada vodili, i poslije doveli Hrvatsku u vode nezavisnosti i slobode. A na dan priznanja Hrvatske od EZ-a, kada je svakom postalo jasno da je Tuđmanova politika uspjela postići svoj vrhovni cilj, Meštrović je govorio o Hrvatskoj kao nedemokratskoj državi. Uz ostalo, tvrdio je: “Komisija koja je istraživala slučaj Vukovara trebala je biti potpuno neutralno istražno tijelo. Ovako, to nije demokracija. Oni koji tako postupaju ruše Hrvatsku, ruše njezin ugled, smanjuju međunarodnu podršku” (“Manolić bi u Americi bio uhićen”, *ST*, 15. siječnja 1992.). Oni koji su stvorili suverenu Hrvatsku i doveli je do međunarodnog priznanja “ruše”, po Meštroviću, Hrvatsku!

“Tuđmana treba rušiti” (*Danas*, br. 527, 24. ožujka 1992.)

HDZ bio je i prije i poslije izbora u općoj nemilosti čak kod većine hrvatskih medija, o bosanskima i srpskima da se ne govori. Tuđman i HDZ ostali su i nakon “preuzimanja vlasti” u mnogočem “u ilegali”. Istina, sada se Predsjednika Republike nije više moglo prešućivati, o njemu se moralo izvješćivati, kao i o radu cijeloga vrhovništva. Uz prijašnje hadezeovce u vlasti je bilo sve više onih koji su do izbora, pa i poslije njih, pripadali nekim drugim strankama ili političkim orijentacijama. Sve to učinilo je medijski tretman hrvatske vlasti i službene politike izrazito višeslojnim.

S jedne strane, na udaru lijevih glasila (*Danas*, *Slobodna Dalmacija*) bila je stalno tzv. tvrda hadezeovska jezgra, “jastrebovi” (ovisno o tome koga bi se u kojem trenutku u nju svrstalo, a najčešće su kao takvi sloveli Vukojević, Đodan, Šeks, poslije i Krpina). I uopće, novinarski kadar – verziran godinama i desetljećima širiti i produbljivati određene “istine”, protežirati jugoslavenstvo i sve što nije nacionalno, a pljuvati po svemu što je hrvatsko i uopće što je nacionalno – najvećim dijelom nije mogao podnijeti tako izraženo nacionalnu orijentaciju kao što je hadezeovska. Čast onima koji su unatoč tome što drukčije misle poštovali HDZ kao stranku kojoj je narod dao najviše povjerenja, ili koji su se barem profesionalno korektno prema njoj odnosili.

Isto tako, na udaru medija koji su zauzimali pozicije desnice ili kvazidesnice (*ST*, *Globus*, *Glas Slavonije*), a prigodice i u drugima, na udaru su bili i reprezentanti tzv. “meke linije” (Boljkovac, Degoricija...).

“Prvi zabranjeni hrvatski list”

Povremeno su oštre i ubojite žaoke bile usmjerivane na Nevena Juricu, a najbolje je, praktički, cijelo vrijeme prolazio Stipe Mesić, koji se prikazivao “najdijaloškijim”, i kojega se opetovano pokušavalo suprotstaviti Tuđmanu kao “simpatičnijeg”. Čak su činjene i takve ankete po kojima je ispadalo da je najpopularnija ličnost u Hrvatskoj Mesić. Istodobno, stalna meta pojedinih medija, kolumnista, komentatora i “slobodnih strijelaca” bili su Tuđman i Manolić. To je neprijeporno. A najviše lošega o Tuđmanu i Manoliću moglo se pročitati u *Slobodnom tjedniku*. To je list o čijoj “metamorfozi” najbolje svjedoči sljedeća činjenica: prije izbora na vrhu prve stranice pisalo je “Prvi nezavisni jugoslavenski list”, poslije je postao “Prvi nezavisni konfederativni list”, a zatim “Prvi zabranjeni hrvatski list”. Svaki komentar tu je posve suvišan.

Naravno, jedan od strateških ciljeva protivnika HDZ-a bio je *Divide et impera*, odnosno raslojavanje i razjedinjavanje HDZ-a, kako bi se izazvala parlamentarna, a možda i izvanparlamentarna kriza, no u tome se unatoč svim pokušajima nije uspjelo.

Kako tek da shvate stranci?!

Sve što je iz usta Hrvata objavljivano u medijima moglo je poslužiti protivnicima Hrvatske, no mnogi kao da nisu htjeli toga biti svjesni. Tako je predsjednik Matice hrvatske Vlado Gotovac

još početkom svibnja 1991. bio pristao za beogradsku *Dugu* razgovarati na temu “Zašto se mrze Srbi i Hrvati?”, te je uz ostalo izjavio: “Mržnja je kod nas dobila oblik koji podrazumijeva i samouništenje: samo da ne postoji onaj drugi. (...) Da, mogao bi Bog sada izabrati nekog drugog, a ne Srbe i Hrvate za svoje naume. Možda će on to i učiniti. Možda su i jedni i drugi izabrani za surovu božju igru, ali, kao što vidite iz svakodnevnog života, i trude se da je odigraju na što gori način” (“Tužna priča sa Balkana”, *Duga*, 10. svibnja 1991.). Ni jednom riječju taj vrsni intelektualac u dugom razgovoru za *Dugu* ne spominje napore hrvatske vlasti i tolikih Hrvata da se otkloni mržnja i sukob sa Srbima. Stranac koji bi taj interview pročitao s pravom bi zaključio da među ‘nama’ nije bilo bitne razlike, odnosno da su ovdje posrijedi “plemenski ratovi”, kako je na Zapadu najčešće i prikazivano velikosrpsko zlosilje prema Hrvatima i Hrvatskoj.

No miroljubiva politika koju je vodilo hrvatsko vrhovništvo te, s druge strane, bezočnost velikosrpske agresije, doveli su s vremenom velik dio dotle anacionalnih i političkim kompromisima sklonih ljudi na odlučne hrvatske pozicije, kada su uvidjeli da druge nema.

Povlaštena oporba

Oporbene stranke i strančice te njihovi čelnici ipak su, u prosjeku, neusporedivo bolje prolazili nego HDZ i u hrvatskim i u srpskim medijima. Dapače, moglo bi se s razlogom reći da su mnogo češće od HDZ-a bile i povlaštene, i to čak na HTV-u, protiv kojega su stalno prosvjedovale, tvrdeći da je “hadezeovski”. Za takvu tvrdnju, dakako, nije se tražila nikakva potkrepa, a to što je Antun Vrdoljak javno izjavio da je on jedini hadezeovac u upravi HTV-a palo je odmah u vodu zaborava.

Beogradske *TV Novosti* donijele su nedugo nakon utemeljenja Hrvatske narodne stranke opširan napis o toj stranci, u sklopu kojega daju riječ splitskom aktivistu te stranke, prof. dr. Ivanu Biliću. Napis ima nadnaslov: “U Dalmaciji, Savka Dabčević-Kučar ugrožava Tuđmana”, naslov: “Savkina obala sve duža”, a podnaslov: “Za razliku od HDZ, koja bježe u nacionalističke talambase (i ne samo njih) HNS propagira druge ideje * Znanje umesto nacionalizma, svetski standardi umesto provincijalizma” (*TV Novosti*, 16. studenoga 1990.).

“Strategija kaosa”

Pišući nedugo nakon što je Milošević uz pomoć tenkova skršio demonstracije na beogradskim Terazijama o stanju u Hrvatskoj, Jelena Lovrić upustila se u ovakve perfidnosti: “Terazije su promijenile i poziciju Hrvatske. Ovdašnja je vlast, unatoč tihom trijumfalizmu, ipak osjetno suzdržana u komentiranju, ne toliko jer se drži logike nemiješanja u tuđa dvorišta, koliko, čini se, od primjetnog straha da joj se ne dogodi nešto slično. Iako je u takvu mogućnost teško vjerovati – što nije samo pozitivno određena činjenica – u sjeni upozorenja kako mogu eksplodirati narasla nezadovoljstva hrvatsko vrhovništvo kao da se sjetilo svih svojih neispunjenih obećanja. Uz to pobuna koja je buknila u Beogradu ublažava onu oštru distinkciju između Hrvatske i Srbije na kojoj je, dokazujući kako je Istok boljševički, Hrvatska uspijevala da se lako pred svijetom predstavlja kao nešto drugo, ergo kao demokratska” (“Događanje Terazija”, *Danas*, 26. ožujka 1991.).

Takvo pisanje, a bilo ga je iz pera dotične novinarke i mnogih drugih njezinih kolega za zaista velike iznose honorara, uklapalo se je u ono što su pojedini listovi i čimbenici osobito

njegovali, a što bi se moglo nazvati “strategijom anarhije” odnosno promicanjem kaosa. Tako je primjerice *ST*, nakon nebrojenih sličnih naslova, opremio jedan kaotičan tekst svoga “utemeljitelja” Marinka Božića ovakvim naslovima: “Bolje anarhija nego takva monarhija!”, “Kupam se na Brijunima – kada se vratim, bit će vam **Karadorđevo!**” (*ST*, 24. lipnja 1992.).

NOVI IZBORI

Izbori za Sabor i Predsjednika Republike, koji su raspisani za 2. kolovoza 1992., izazvali su različite komentare u oporbi, koja je uglavnom govorila da su izbori “preuranjeni”, ali da će na njih ipak izaći. Istaknuti su već brojni kandidati, a i stranačke državne liste. Unatoč tome, pojedini oporbeni političari osporavali su ustavnost, regularnost i demokratičnost izbora, otimajući tako kruh i kompetencije jedino pozvanom za ocjenu ustavnosti Ustavnom sudu, koji je ocijenio da je raspisivanje izbora u skladu s propisima.

Tako je član Predsjedništva Hrvatske narodne stranke Miko Tripalo, unatoč neovlaštenosti za to, ipak kategorički ustvrdio: “Zato je posve jasno da predstojeći izbori, po svoj prilici, neće biti legalni. Ali očito je da su taj rizik i Predsjednik i vladajuća stranka preuzeli na sebe.” – A kakve su posljedice takvih izbornih rezultata moguće? – pita ga novinar, na što on odgovara: “Moguće je vjerojatno da će se ubrzo nakon ovih izbora postaviti zahtjev za raspisivanjem novih izbora. A što bi drugo moglo biti?” (“Vlast se poštenjem nije baš proslavila”, *Slobodna Dalmacija*, 28. lipnja 1992.). Dakle, bit će onako kako nekima bude odgovaralo. Ako sadašnja oporba pobijedi, izbore će zacijelo braniti kao ipak legalne, a ako ne pobijedi, moći će ih, po Tripalu, označiti nelegalnima i tražiti – nove. Genijalna smicalica da se opet “ne prizna” izborni poraz, koji se očekuje. No to nije sve. Tripalo u istom interviewu ocjenjuje, govoreći o bivšim predizbornim obećanjima HDZ-a: “Ma, oni su obećavali svašta, a nisu izvršili skoro ništa”, a zatim prelazi na optužbe: “Svakako da ćemo mi iskoristiti sve pogreške koje je HDZ napravio, a jedna od njih je svakako da se baš u njihovim redovima, a vrlo često povezano s organima vlasti, odvijala jedna ratnoprofiterska politika, ako hoćete i kriminal.” Na novinarov upit da podastre dokaze, on kaže da ih nema, osim onoga što piše *Globus*, te nastavlja: “Pogledajte staru deviznu štednju! To je oduzimanje privatne imovine i to *par excellence*. To što sada radnicima oduzimaju imovinu koja je njihova, pa je podržavaju, pa je opet prodaju radnicima, ista je stvar.”

Tripalo, dakle, nema moralne snage priznati Tuđmanu čak ni to da je stvorio, obranio i u Ujedinjene narode uveo hrvatsku državu. Da se ne spominju sve druge zasluge za hrvatski narod unatrag tri godine. Za njega je cijeli ovaj hrvatski preporod “skoro ništa”. Za Tripala je sve ovo što se događalo s hrvatskim narodom na putu njegove nacionalne afirmacije i uspješne borbe za vlastitu državu zanemarivo u odnosu na tobožnju “ratnoprofitersku politiku, ako hoćete i kriminal”.

“Ako hoćete” – takvim “optužbama” za “kriminal” mogu se služiti samo sitne i nečasne duše. Poput duše koja na veličanstvenu (Tuđmanovu) ideju o hrvatskom povijesnom pomirenju gleda ovako: “Ali iza svega stoji koncepcija jezgre HDZ-a, koja je surogat desnoga i lijevoga totalitarističkog gledanja na državu. (Možete li to imenovati?) Tuđman u prvom redu. A onda ostali

od njega lijevo i desno. On misli da je stvar riješena ako da malo fašizma, malo antifašizma, malo lijevoga, malo desnoga, i onda je to pomirenje Hrvata. (...) Ali da je to jedan, možete ga nazvati fašistički ili boljševički način mišljenja u glavama ljudi, koji je rezultat jedne dugogodišnje doktrinacije – to je očito” (Tripalo, „Vlast se poštenjem...”, *isto*).

Tako govori ‘rođeni’ “demokrat”, čovjek koji se pravi kao da nikada nije bio podvrgnut “dugogodišnjoj doktrinaciji”, koji kao da nikad nije u glavi oćutio “boljševički način mišljenja”, i za kojega je ostvarenje 9-stoljetnih težnji hrvatskoga naroda “skoro ništa”. Naprotiv, on i dalje brani Jugoslaviju, jer to što je Jugoslavija opljačkala devize koje su štediša držale u njezinim bankama za njega je, opet, djelo novih hrvatskih vlasti. On i dalje, poput Antuna Vujića, brani društveno vlasništvo kao ‘vlasništvo radničke klase (i svih radnih ljudi)’, odnosno samoupravni socijalizam, tvrdeći da nova vlast oduzima ono što je tobože dosad pripadalo radnicima. A nije. Takav političar, koji je golemu količinu energije u životu uporabio u obranu “socijalizma i vlasti radničke klase”, sada se svesrdno zauzima za privatizaciju i tržište, i to tako kao da su hadezeovci boljševici, a on teoretičar liberalnog kapitalizma. *O tempora, o mores!*

Tako jedan od glasnogovornika antihadezeovstva kao povijesnog pokreta – koji nikako da se sastane s (hrvatskom) poviješću – ocjenjuje veličanstveno djelo hrvatske pobjede u borbi za slobodu i samostalnost, ali i za goli opstanak hrvatskog naroda.

Hoće li im ovaj put biti dosta?

U ove dvije godine neki očito ništa nisu naučili, nego bi stvar vratili na početak, kao da se u međuvremenu ništa nije izmijenilo. Oni iz povijesti ne uče, nego ignorirajući ju ostaju zatočenicima “bespuća povijesne zbiljnosti”, kako je takovrsnu zbilju u svojoj istoimenoj knjizi označio dr. Franjo Tuđman.

Oni koji su 1971. kao komunisti odigrali neslavnu ulogu, oni koji vuku duboke korijene iz unitarističkih ili čak orjunaških tradicija, oni čiji su očevi čak stvarali i svojim ugledom održavali na životu jugoslavensku ideju, – ti se sada hrvatskom narodu hoće prikazati kao oni kojima je nacionalni interes na prvome mjestu. Njima nije značila gotovo ništa ni činjenica da su poraženi na prvim izborima, nego su dapače neki od njih (Budiša, Gotovac...) govorili da narod nije bio dorastao niti dozreo da njih prepozna kao veličine. Hoće li im pak novo izborna iskustvo biti dosta, to će se uskoro vidjeti.

Kada se pogleda s kakvim se protivnicama hrvatske samostalnosti i s kakvim politički nezrelim osobama valjalo nositi, i što se sve činilo da se ocrni, obeskrjepi pa i sruši HDZ s Tuđmanom na čelu, onda se tek može zaključiti koliko je zapravo velik Tuđmanov uspjeh. Protiv Tuđmana uporabljen je najširi spektar metoda i sredstava: od stranaka i medija do agresije i izravnog atentata, ali ništa nije pošlo za rukom onima koji su, podcijenivši hrvatski narod i njegovu volju za slobodom, podcijenili i Tuđmana kao najizvršnijeg vođu. Bilo bi zaista vrijeme da to svi priznaju, te da odustanu od nekorektnih metoda. Ako već ne zbog toga što one štete narodu, onda bar zbog stoga što ne koriste ni njima samima.

Herceg-Bosna namjesto epiloga

I zbivanja u susjednoj republici Bosni i Hercegovini neki su pokušali uporabiti protiv Tuđmana pred nove izbore u Hrvatskoj. Doduše, napadaji na dr. Tuđmana glede njegovih stajališta o Bosni i Hercegovini nisu nikakva novost. Oni se nižu još od 1989., kada je HDZ, izjasnivši se za priznavanje suvereniteta Bosne i Hercegovine, jedini isticao da je ta republika “također i država hrvatskog naroda”, navlačeći time na sebe mržnju i izazivajući sablazan ne samo kod mnogih u Sarajevu, nego i kod nekih u Zagrebu.

Ove godine na posebnom je udaru kako hrvatske oporbe tako i nekih drugih čimbenika bila ideja o kantonizaciji te republike. Za kantonizaciju su njezini protivnici uporno krivili Tuđmana i HDZ unatoč činjenici da su predstavnici svih triju nacionalnih zajednica, na prijedlog Europske zajednice, za buduće kantonalno ustrojavanje dale načelnu suglasnost, jer je to ocijenjeno kao jedini mogući način mirnog rješenja političke krize u BiH. No, Izetbegovićeva Stranka demokratske akcije ipak je uporno nastojala ignorirati pa čak i izigrati ideju i dogovor o kantonizaciji, a Srpska demokratska stranka išla je na proglašenje Srpske republike BiH i na okupaciju te republike. Središnja “vlast” u Sarajevu sve dotle ništa nije učinila na planu obrane, pa je hrvatskom, a i muslimanskom narodu preostalo da se sam organizira kako bi se obranio od velikosrpskog agresora i kako bi uopće nekako opstao.

Hrvatska oporba praktički se našla na pozicijama Izetbegovićeve politike, pokazujući da joj je više stalo do Izetbegovićeva koncepta suverene i cjelovite Bosne i Hercegovine nego do jamstva budućnosti hrvatskog naroda u toj republici. Oporba je napadala Tuđmana dok je on nastojao u suverenoj Bosni i Hercegovini, koju je Hrvatska priznala odmah nakon što su to učinile Europska zajednica i Sjedinjene Države, maksimalno zaštititi prava, slobode, budućnost pa i goli fizički i demografski opstanak hrvatskog naroda. Jer taj je narod bio s jedne strane suočen s velikosrpskim presizanjima i brutalnom agresijom, a s druge strane s koncepcijom unitarne BiH, koju su zastupali muslimanski čelnici. Zamisao o hrvatskom kantonu naišla je na veliko razumijevanje među Hrvatima, jer je hrvatski narod u unitarnoj Bosni i Hercegovini prolazio čak gore nego što je cijeli hrvatski narod prolazio u jugoslavenskoj federaciji, a za što postoje nebrojeni dokazi, pa nije htio da mu se ponovi isto. U svrhu zaštite interesa, temeljnih prava i sloboda te ravnopravnosti hrvatskog naroda i utemeljena je Hrvatska zajednica Herceg-Bosna, a kad je počela velikosrpska agresija, utemeljeno je Hrvatsko vijeće obrane (HVO), s Matom Bobanom na čelu.

No Alija Izetbegović i dio republičkog vodstva u Sarajevu uporno su radili na tome da se poništi bilo kakva politička i obrambena forma, odnosno bilo kakva izvršna vlast koja bi izražavala i štitile interes hrvatskog naroda u BiH, koji je po ustavu jedan od tri konstitutivna naroda te republike. Da je tako, svjedoči uz ostalo i njegovo pismo predsjedniku Tuđmanu od 5. srpnja 1992., u kojem kaže:

“Poštovani gospodine predsjedniče, sigurno Vam je poznato da je jučer g. Mate Boban u Grudama proglasio neku vrstu hrvatske ‘države u državi’ u Bosni i Hercegovini. Ovaj korak izazvao je zaprepaštenje među građanima BiH, a posebno u muslimanskom narodu. Učinjeno je to u trenutku kada se hrvatski i muslimanski narod u Bosni i Hercegovini bori na život i smrt protiv četničkog agresora. Postoje osnovane indicije da je izvršena ‘trampa’ u kojoj je, za neke koncesije u Hercegovini i centralnoj Bosni, četnicima prepuštena Posavina. (...)

Da bi se nastala šteta koliko-toliko sanirala, molim Vas da upotrijebite Vaš utjecaj i zatražite od g. Mate Bobana da javno izjavi sljedeće:

– da odluke donesene u Grudama ni na koji način ne dovode u pitanje suverenitet i integritet Bosne i Hercegovine,

– da HVO priznaje Predsjedništvo BiH kao Vrhovnu komandu. (...)

Ako ovakva izjava ne uslijedi najkasnije u toku sutrašnjeg dana, ja ću morati:

1. Objaviti da su odluke u Grudama protivustavne i pravno nevažeće.
2. Obratiti se hrvatskom narodu ovdje i u Hrvatskoj i objasniti o čemu se radi (posebno što se tiče otvorene saradnje sa Karadžićem) protiv muslimanskog, pa i protiv hrvatskog naroda.
3. Obavijestiti međunarodnu javnost da u svemu ovome ima udjela hrvatska vlast u Zagrebu.”

Izetbegović bi se umiješao i u zbivanja u Hrvatskoj

Dakle, Izetbegović ucjenjuje Tuđmana da će “hrvatsku vlast u Zagrebu” optužiti pred međunarodnom zajednicom ako čelnik Hrvatske zajednice Herceg-Bosna ne učini to što Izetbegović zahtijeva. On prijeti obraćanjem “hrvatskom narodu ovdje i u Hrvatskoj”, dakle time da će se nepun mjesec prije izbora i on uključiti u ‘rušenje Tuđmana’!

Istodobno, Izetbegović se protivi kantonizaciji BiH, te se unatoč strahotama, žrtvama, razaranjima i genocidu nad muslimanskim i hrvatskim narodom, i unatoč tome što je srpska sila praktički okupirala više od dvije trećine teritorija, bavi mišlju o “jedinstvenoj i cjelovitoj”, unitarnoj BiH, protivući se bilo kakvoj kantonizaciji. U tom smislu on daje i naputke svojim diplomatima koje odašilje u svijet i međunarodne ustanove, zaboravljajući opet da “njegova” republika nije nikakva njegova prćija, niti su u njoj Muslimani domaćini, a Hrvati, Srbi i ostali podstanari. Slično su naime srpski hegemonisti htjeli i velikim dijelom bili postigli da bude u odnosu na nesrpske narode u Jugoslaviji. Zbog toga hrvatski narod i nije više nipošto htio veliku Jugoslaviju, niti bi sad pristao na takvu BiH koja bi bila skrojena kao ‘mini-Jugoslavija’.

Izetbegović se tim i takvim svojim nepromišljenim i krajnje nekorektnim postupcima zapravo uklopio u širi scenarij “rušenja Tuđmana”, ovaj put s obzirom na skore izbore u Hrvatskoj. Uklopio se u nastojanja kojima je cilj izjednačiti Tuđmana s Miloševićem, a hrvatsku obrambenu politiku sa srpskom osvajačkom politikom.

Da je tako, potvrđuje činjenica da su dan nakon Izetbegovićeva tajnog pisma Tuđmanu, 6. srpnja 1992., o tome uglas progovorila dva inače međusobno jako daleka dnevna lista: sarajevsko *Oslobođenje* i američki *New York Times*.

U komentaru *Oslobođenja* navodi se: “Javna je tajna da su se Milošević i Tuđman sastajali i razgovarali o podjeli BiH. (...) Boban je hrabri gazda na području samoproglašene Hrvatske zajednice Herceg-Bosna, koja se prostire na gotovo 30 općina. Međutim, u svim tim područjima Hrvati nisu većina... Bosna i Hercegovina zapletena je u veliko klupko i samo politika može odrediti da netko moćan i jak pritisne Tuđmana.”

Istodobno, utjecajni newyorški dnevnik piše:

“Dok su gotovo dvije trećine odnedavno nezavisne republike pod okupacijom srpskih nacionalista koji su proglasili svoju vlastitu republiku, hrvatski nacionalisti zadali su snažan udarac bosanskoj vladi proglasivši vlastitu državu na preostaloj trećini republike. (...) Hrvatski vođa koji je proglasio novu hrvatsku republiku koja se zove Zajednica Herceg-Bosna, Mate Boban, poslovni je čovjek za kojeg stariji dužnosnik BiH kaže da je zaradio milijune dolara kao dobavljač oružja za hrvatske snage tijekom borbi između Hrvata i Srba prošle godine. U proglašenju nove republike

smatra se da je djelovao kao zastupnik F. Tuđmana, predsjednika Hrvatske, koji nije skrivao teritorijalne ambicije Hrvatske u BiH. Tuđman je, zajedno s mnogo hrvatskih nacionalista, zauzeo stajalište da su muslimani na tom području Hrvati... Prošle jeseni Tuđman se u Srbiji sreo sa srpskim predsjednikom Miloševićem, a dužnosnici dviju vlada dali su na znanje da je došlo do sporazuma oko podjele BiH” (vidi članak pod naslovom “Croats Claim Their Own Slice of Bosnia”, u *New York Times /International/* od 6. srpnja 1992.).

Nevjerojatno je da se inače ugledni američki list služi netočnim tvrdnjama, poluistinama i lažima, prikuplja ih te iz njih izvodi sasvim pogrešne zaključke, stvarajući novu veliku laž.

List ne navodi koji su to “dužnosnici”, kada i gdje izjavili da su se Tuđman i Milošević dogovorili o “podjeli BiH”.

List izmišlja da Tuđman “nije skrivao teritorijalne ambicije Hrvatske u BiH”.

List laže da je Tuđman “zauzeo stajalište da su muslimani na tom području Hrvati”.

Nije istina ni to je da je Boban proglasio “hrvatsku republiku”, a istina je samo to da je Predsjedništvo Hrvatske zajednice Herceg-Bosna “donijelo 3. srpnja 1992. odluke o uspostavljanju privremene izvršne vlasti na obranjenom i oslobođenom području koja treba omogućiti funkcioniranje koliko-toliko normalnog života, tj. da se osigura opskrba, trgovina, proizvodnja, zdravstvo, sigurnost građana i njihove imovine, smještaj izbjeglica itd.”, kako je to u priopćenju od 6. srpnja 1992. objasnio Boban.

Boban u tom priopćenju ističe da su “sve te odluke sukladne načelima EZ-a [Europske zajednice] o ustavnom ustroju Bosne i Hercegovine kao nezavisne države”. On dodaje se Hrvatsko vijeće obrane “formiralo kao samobitna oružana snaga protiv okupatora i agresora na Bosnu i Hercegovinu”, te da je odmah “pismeno obavijestilo Predsjedništvo i Vladu BiH da se smatra sastavnim dijelom jedinstvenih obrambenih snaga pod Predsjedništvom Bosne i Hercegovine, s tim da se pristupi stvaranju zajedničkog zapovjedništva oružanih snaga na cjelokupnom području nezavisne države Bosne i Hercegovine”.

A predsjednik Tuđman s tim je u svezi 6. srpnja Izetbegoviću, na njegov ultimativni zahtjev, odgovorio između ostaloga sljedeće: “Nesuglasice između konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine treba rješavati političkim sredstvima. Organiziranje Hrvatske zajednice Herceg Bosne i HVO tumačimo kao inicijative u okviru Republike Bosne i Hercegovine pa ih samo kao takve i podupiremo.”

Odgovor rušiteljima – ZNA SE!

Sve u svemu, kako su se bližili novi demokratski izbori u Hrvatskoj, Tuđmana se sve više nastojalo rušiti i na temelju zbivanja u BiH i odnosa hrvatske politike prema njima. To je, čini se, i posljednje sredstvo kojim Tuđmanovi protivnici njemu nastoje otići primat u Hrvatskoj. A o primatu u Hrvatskoj, kao pretpostavci za ovakvo ili onakvo definitivno rješenje “krize” na području još uvijek dokraja neobeskrjepljene Jugoslavije, i jest cijelo vrijeme riječ.

Nakon što su protiv Tuđmana dosad bezuspješno ispucani brojni aduti, sada se u igru ubacuje i Izetbegovića, dok se za to vrijeme u Beogradu pojavljuje premijer Panić, koji zajedno s Dobricom Ćosićem, a u suglasju s princem-povratnikom Karađorđevićem, nastoji dočarati nekakav “novi, mekši kurs” srbijanske politike. Ta bi “nova” srbijanska politika htjela Srbiju osloboditi sankcija, Bosnu i Hercegovinu vratiti u zagrljaj “Savezne Republike Jugoslavije”, a eventualno i

reaktualizirati status “krajina” u Hrvatskoj. A sve to kako bi Tuđman nakon svega što je za svoj narod učinio na kraju opet izgubio povjerenje toga istog naroda.

No to se ni ovaj put neće dogoditi, jer je hrvatski narod u posljednje dvije-tri godine dobro naučio prepoznavati tuđe scenarije. Pogotovu scenarije kojima se – bilo na koji način i bilo s koje strane – pokušava rušiti Tuđmana!